ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

ΧΡΟΝΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΤΕΥΧΟΣ ΕΝΑΤΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΠΟΝΤΙΩΝ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ-ΚΟΜΝΗΝΟΙ,,
ΑΘΗΝΑ ΜΑΪΟΣ 1944

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ

Τῆς Διεύθυνσης Ποντιακὸ λεξικὸ . . . . . σελ. 185

ΙΣΤΟΡΙΑ-ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Γ. Βαφειάδη Ἐξοχὲς Τραπεζούντας . . . . . » 186

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ-ΓΛΩΣΣΑ

Γ. Α. Μέγα — Γιὰ τὰ ἀκριτικά μας τραγούδια (μιὰ ἐπιστολή) . . . . » 189
Γ. Σουμελίδη — Παρχαρομάνα—Ρωμάνα . . . . » 190
Κ. Νταΐφὰ — Ὁ Πόντος εἶναι ὁ κρίκος τῆς ἱστορικῆς μας συνέχειας » 191
(Δ.Κ.Π.) Σταυριώτη — Τῆ Τρίχας τὸ γεφύρ' (Β') . . . . » 193
Ι. Τ. Παμπούκη — Δημοτικὰ τραγούδια Οἰνόης . . . . » 194
Ἠλ. Α. Τσιρκινίδη — » » Σταυρὶ . . . . » 195
(Δ.Κ.Π.) Σταυριώτη — Δίστιχα περιοχῆς Σταυρὶ . . . . » 195
Τσιτένοῦ — Ἀνέκδοτο Τσίτες . . . . » 197
Ι. Ἀβραμάντη — » » . . . . » 199
Μ. Νυμφόπουλου — » Σάντας . . . . » 200
Π. Κωνσταντινίδη — » Σουρμένων . . . . » 200
Ι. Μανουσαρίδη — Μῦθος Κοτυώρων . . . . » 201
Ξ. Ξενίτα — Ποντιακὴ μουσικη . . . . » 202

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἠλ. Α. Τσιρκινίδη Τὸ δρακόπουλον . . . . » 203
Χαρ. Χρ. Λεμονόπουλου Ὁ Γιώρ' ἀγᾶς . . . . » 204

ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΗ

Τῆς Διεύθυνσης Συνεχίζομε καὶ ἐλπίζομε . . . . » 207
Γιὰ τὰ παιδικά μας συσσίτια. Ἔκτακτες συνεισφορές . . . . » 207
Ι. Τ. Παμπούκη Ἀθανάσιος Παρχαρίδης . . . . » 208
Τῆς Διεύθυνσις Ὑπερτίμηση τοῦ περιοδικοῦ μας . . . . » 208
Τυπογραφικὲς ἀβλεψίες στὸ 8ο τεῦχος . . . . » 208

Προφορὰ τῶν συμβατικῶν τοῦ ποντιακοῦ κειμένου.

ᾳ=(πολὺ ἀνοιχτὸ ε) φθόγγος ἀνάμεσα στὰ φωνήεντα ε καὶ α. ῳ=ὅπως τὸ γαλλικὸ eu. ζ=ὅπως τὸ γαλλικὸ j κ=ὅταν εἶναι μπροστὰ σὲ ᾳ, ε καὶ i, ὅπως τὸ γαλλικὸ q στὶς λέξεις quelle ἢ qui, δηλαδὴ μὲ δασιὰ προφορά. Ὅταν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ α, ο καὶ ου, ὅπως τὸ γαλλικὸ c στὶς λέξεις carte, contre, coudre. ξ=ὅπως στὸ γαλλικὸ kch. π=τὸ δασὺ π, ὅπως τὸ γερμανικὸ p. δ=ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. τ=τὸ δασὺ τ, ὅπως τὸ γερμανικὸ t. χ=ὅπως τὸ γαλλικὸ ch. ψ=ὅπως τὸ γαλλικὸ pch. γ=ὅπως στὴ συλλαβὴ γα, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. κ=ὅπως τὸ γαλλικὸ g στὴ λέξη guerre. π=ὅπως τὸ γαλλικὸ b. τ=ὅπως τὸ γαλλικὸ d. χ=τραχιὰ προφορὰ ὅπως στὸ ἄχ, ἔστω κι ἂν εἶναι μπροστὰ ἀπὸ i. Ἡ ρηματικὴ κατάληξη -αύ', -εύ' προφέρεται άβ, έβ καὶ ὄχι άφ, έφ. Τὸ ἄτονο i σὲ νεοελληνικὸ δίφθογγο προφέρεται σὰν ἡμίφωνο λ.χ. ξάι, ναΐλοί, ἑφτάει, κρούει. Τὸ i σὲ τούρκικες λέξεις προφέρεται βαθύ, ἀνάμεσα στὸ φθόγγο i καὶ ου.

Σημείωση. Τὰ παραπάνω συμβατικὰ γράμματα γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς προφορᾶς, γιὰ τεχνικοὺς λόγους, δὲν μπόρεσα νὰ παρουσιάσουν ὁμοιομορφία. Ἡ ἔλλειψη αὐτὴ θὰ τακτοποιηθεῖ μόλις τὸ ἐπιτρέψουν οἱ περιστάσεις. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο τὰ συμβατικὰ γράμματα ἀποδίνονται μόνο μὲ στοιχεῖα τῶν 10.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΟ "ΑΡΓΟΝΑΥΤΑΙ - ΚΟΜΝΗΝΟΙ,,

ΧΡΟΝΟΣ Α' ΤΕΥΧΟΣ 9. ΜΑΪΟΣ 1944
ΓΡΑΦΕΙΑ, ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ 4 — ΤΗΛ. 29.193

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΞΕΝ. Κ. ΑΚΟΓΛΟΥΣ
(ΞΕΝΟΣ ΞΕΝΙΤΑΣ)
ΤΑΜΙΑΣ
ΑΛΚ. ΚΟΓΚΑΛΙΔΗΣ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
ΝΙΚ. ΑΠΑΤΣΙΔΗΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ, ΑΓΓΕΛΙΕΣ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΙΜΗ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ
ἀπευθύνονται στὸ Διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ, Μενάνδρου 4, Ἀθήνα. ΑΥΤΟΥ ΔΡΧ.25.000.000

ΠΟΝΤΙΑΚΟ ΛΕΞΙΚΟ

Πολύκλαδο δέντρο ἡ ἐπιστήμη τῆς λαογραφίας, προσφέρει τὸ πολύτιμό της ὑλικὸ καὶ τροφοδοτεῖ τὴν ἐπιστήμη τῶν θρησκειῶν, τὴν κοινωνικὴ ψυχολογία, τὴν κοινωνιολογία, τὴν ἐθνογραφία,, τὴ φιλολογία, τὴν ἀρχαιολογία, τὴν ἱστορία, τὴν ἰατρικὴ καὶ λίγο πολὺ κάθε ἄλλη ἐπιστήμη καὶ ἀνθρώπινη γνώση.

Ἡ ἐπιστήμη τῆς γλωσσολογίας δὲν εἶναι ἡ λιγότερο ὠφελημένη ἀπὸ τὴν λαογραφία. Κι ὅταν πρόκειται γιὰ λαογραφία σὰν τὴν Ποντιακή, μὲ τόσο γλωσσικὸ καὶ προπαντὸς γλωσσολογικὸ πλοῦτο, ὅσο δὲν παρουσιάζει κανένα ἄλλο ἴσως ἑλληνικὸ τοπικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα οὔτε κι ἄλλη ξένη γλώσσα, εἶναι ὁλοφάνερο πὼς ἡ συμβολή της στὸ ἔργο τῆς γλωσσολογίας γίνεται ἀνυπολόγιστη.

Μόνο χρειάζεται καὶ στὴν κατεύθυνση αὐτὴ νὰ γίνει ἐργασία ἐντατική, ἐργασία συστηματική, ποὺ νὰ μαζέψει ὅλο τὸ ὑλικὸ ποὺ ὑπάρχει—ἐνόσω διατηρεῖται ζωντανὸ—ἀκόμα, καὶ νὰ τὸ κατατάξει ἐπιστημονικά. Σχετικὰ μᾶς γράφει ὁ συνεργάτης μας κ. Σταυριώτης :

«Ἀπὸ καιρὸ μὲ ἀπασχολεῖ ἕνα σοβαρὸ ζήτημα : Ἡ ἔκδοση «Μεγάλης Ποντιακῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Αὐτὸ θὰ γίνει, βέβαια, μεταπολεμικά. Τὸ ἔργο εἶνι σπουδαῖο, σοβαρὸ καὶ δύσκολο. Χρειάζεται χρόνος, χρῆμα καὶ ὑλικό. Ἂν ἐπιζήσουμε θὰ ἔχουμε τὸ χρόνο. Τὸ χρῆμα θὰ βρεθεῖ μεταξὺ τοῦ Ποντιακοῦ λαοῦ. Μένει τὸ ὑλικό. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἅπαντο... Πρέπει νὰ καταβληθοῦν φροντίδες ἀπὸ τώρα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ παρακινήσουμε ὅλους τοὺς συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ καὶ κάθε ἄλλον ποὺ μπορεῖ νὰ μαζεύουν κάθε εἶδος ὑλικοῦ. Ἐγὼ ἄρχισα ἤδη καὶ καταγράφω μὲ ἀλφαβητικὴ σειρὰ τὶς λέξεις...»

Δὲ βρίσκεται κανεὶς ποὺ νὰ μὴ ἐπικροτεῖ τὴν πρόταση τοῦ ἀκούραστου συνεργάτη μας. Τὸ ζήτημα ὡς ἰδέα, ὡς σκέψη, δὲν εἶναι, βέβαια, ἡ πρώτη φορὰ ποὺ θίγεται. Καὶ δικοί μας—Πόντιοι—καὶ ἀλλομερίτες Ἕλληνες, ἔχουν ἐκφραστεῖ κατεπανάληψη γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα ἑνὸς παρόμοιου ἔργου. Καί, ἄσχετα μὲ τὸν **τύπο** καὶ τὸν **τίτλο** μὲ τὸν ὁποῖο θὰ κριθεῖ πῶς εἶναι προσφορότερο νὰ ἐπιζητηθεῖ ἡ πραγματοποίησή της, ἡ πρόταση ἔχει τόσο τὴν ἀξία της ὅσο καὶ τὴν ἐπικαιρότητά της.

Εἶναι περιττό, νομίζομε, νὰ ἐξάρομε τὴ σημασία καὶ τὴν ὠφελιμότητα τοῦ ἔργου. Κι ὅσο δύσκολο, πράγματι, κι ἂν εἶναι, ἀξίζει κάθε προσπάθεια καὶ κάθε θυσία γιὰ τὴν πραγματοποίησή του.

Ἐκεῖνο ποὺ ἐνδιαφέρει ἄμεσα γιὰ τὴν ὥρα εἶναι ἡ συναγωγὴ καὶ ἡ συγκέντρωση τοῦ ὑλικοῦ. Τέτοιο ὑπάρχει μαζεμένο κάμποσο ὡς τώρα, εἴτε δημοσιευμένο εἴτε ἀδημοσίευτο, χωρὶς ὅμως καθόλου νὰ μπορεῖ νὰ λεχτεῖ πὼς εἶναι καὶ ἀρκετό. Μένει πίσω ἀκόμη ἐργασία πολλή, μένει νὰ συναχτεῖ τὸ γλωσσικὸ ὑλικὸ ὅλων τῶν περιοχῶν τοῦ Πόντου—ὅλων τῶν ἰδιωματικῶν ἐνδοποντιακῶν διαλέκτων θἄλεγα—, ποὺ ν' ἀνταποκρίνεται σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς ὥς τὴν ἐλάχιστη λεπτομέρεια καὶ σ' ὅλα τὰ **ἐπαγγέλματα** καὶ τὶς **ἀσχολίες** τοῦ λαοῦ μας.

Εὐχῆς ἔργο θὰ ἦταν ἂν μποροῦσε νὰ ὑπάρχει ἢ καὶ νὰ δημιουργηθεῖ καὶ ἀντίστοιχη γραμματολογία—μνημεῖα τοῦ λόγου, κείμενα ἢ συγγραφὲς σὲ πεζὸ ἢ σὲ ἔμμετρο λόγο—ὅπου μέσα νὰ βρίσκεται ἐγκατασπασμένο ὅλο τὸ ἀναζητούμενο γλωσσικὸ ὑλικό. Γιατὶ ἔτσι, θὰ φαινότανε καὶ ἡ ὅλη γραμματικὴ καὶ συντακτικὴ διάρθρωσή του, δηλαδὴ ὁλοκληρωμένο καὶ συγκροτημένο τὸ γλωσσικὸ ὄργανο τοῦ λαοῦ μας.

Τὸ αἴτημα τοῦτο μπορεῖ ἐνμέρει ν' ἀντιμετωπιστεῖ μὲ τὴ μορφὴ ποὺ θὰ πρέπει νὰ πάρει τὸ γλωσσάριο ἢ τὸ λεξικὸ ποὺ θὰ συντάξει ὁ καθένας γιὰ τὸν τόπο του. Καὶ τὴ μορφὴ αὐτὴ τὴν ἔδωκε ἤδη ἡ Ἐπιτροπὴ Ποντιακῶν Μελετῶν στὴν πρώτη, κατὰ τὸ 1927, προκήρυξή της διαγωνισμοῦ «πρὸς συλλογὴν γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τοῦ Ποντιακοῦ λαοῦ».

Κατὰ ταῦτα ὁ συλλογέας πρέπει :

—Νὰ προσέχει πολὺ στὴν ἀκριβῆ ἀπόδοση τῆς προφορᾶς τοῦ διαλεκτικοῦ ἰδιώματος τοῦ τόπου, μὲ τὰ συμβατικὰ προστοῦτο γράμματα ποὺ χρησιμοποιεῖ τὸ «Ἀρχεῖον Πόντου» καὶ τὸ περιοδικό μας.

—Νὰ χαρακτηρίζει ἀκριβῶς τὸ γραμματικὸ εἶδος τῆς λέξης, ἂν λ.χ. εἶναι οὐσιαστικό, ἐπίθετο, ἐπίρρημα κ.λ.

—Νὰ ἀποδίνει τὴν ἀκριβῆ σημασία κάθε λέξης, προσέχοντας, ὅσες ἔχουν πολλὲς σημα-

ΕΞΟΧΕΣ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΑΣ*

Οἱ περισσότερες ἑλληνικὲς οἰκογένειες τῆς Τραπεζούντας κάθε καλοκαῖρι ξεχύνονταν γιὰ παραθέρισμα σὲ μαγευτικὲς καὶ ὁλόδροσες ἐξοχές. Ὁ περιωρισμένος καὶ μονότονος βίος τοῦ χειμώνα, μεταπηδοῦσε στὴν πολυποίκιλη, χαρούμενη καὶ ἐλεύθερη ζωή, σὲ μαγευτικὰ τοπεῖα, βουνά, λαγκάδια, δάση, καὶ παρχάρια.

Οἱ ἐξοχὲς ἄλλες μὲν ἦσαν σὲ ἀπόσταση ἕως 10 χιλιόμετρα καὶ ἐλέγοντο σουμοχώρα ἢ σιμοχώρα ἄλλες δὲ σὲ ἀπόστασι 35 ἕως 60 καὶ πλέον χλμ.

Σουμοχώρα. Τὸ πλησιέστερο, μαγευτικότερο καὶ πλουσιώτερο σουμοχώρ' σὲ ἀπόστασι 5 χ.μ. Ν.Δ. τῆς πόλεως, σὲ ἀμαξόδρομό, ἦτο τὸ Σοούκ-Σοῦ Πολίτα-Κρυονέρι). Σ' αὐτὸ οἱ εὐπορώτεροι εἶχαν τὲς ἐπαύλεις των. Μετοξὺ αὐτῶν ξεχωριστὴ θέσι εἶχαν αἱ βίλλες Κ. Θεοφυλάκτου, Κ. Καπαγιαννίδου καὶ Π. Ἀκρίτα, μὲ κήπους καὶ θερμοκήπια κατάφυτους ἀπὸ ὡραιότατα ἐκλεκτὰ λουλούδια καὶ πανύψηλα ἔλατα. Πολλοὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς εἶχαν τὰ ἰδιόκτητα θέρετρά τους, ὅπως αἱ οἰκογένειαι Κ. Βελισσαρίδου, Π. Γιαννηκαπάνη, Γραμματικοπούλου Πέτρου καὶ Παρασκευᾶ, Ἀδ. καὶ Παν. Ἐφραιμίδου, Π. Θεοφυλάκτου, Γ. Κακουλίδου, Ν. Καρυοφύλλη, Κασφύκη, Καραγιαννίδου, Γ. Καρβωνίδου, Υἱῶν Α. Κογκαλίδου, Κυτρίδη, Π. Μαυρίδη, Μ. Παπαδοπούλου, Πατσάκογλου, Σοφιανοῦ, Γ. Σειρηνοπούλου, Α. Σουμελίδου, Ἀνδρέα Τριανταφυλλίδη, Γ. Τζουλιάδη, Ι. Χατζη—Κακουλίδη, Ι. Ὑφαντίδη, Ἀντ. Φυλλίζη καὶ ἄλλοι.

Ἄλλα σιμοχώρια ἐξοχικά, Ν.Δ. τῆς Τραπεζοῦντος ἦτο τὸ Κανλικά, Κηρέτ-Χανέ, Λυκοράδ', Ζιλμερᾶ καὶ Κιθάραινα. Ἐδῶ ἀνάβλυζε τὸ περίφημο ἰαματικό, μεταλλικὸ ἀεριοῦχο νερὸ τῆς Κιθάραινας. Τοῦτο καθὼς καὶ τὸ μεταλλικὸ νερὸ τῆς Σάνας (Ν.Α. τῆς Τραπεζοῦντος) ἐξήγετο διὰ Κων]πολιν καὶ Αἴγυπτον. Νοτιανατολικῶς ἔκειτο τὸ ἐξοχικὸ χωριὸ Χότσ', ὅπου ἐπίσης παραθέριζαν ἀρκετὲς οἰκογένειες στὰ ἰδιόκτητα ἐξοχικὰ καὶ ἀγροτικὰ σπίτια των. Λίγο ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν Χότσ', εἰς ἀπόστασιν 2 χ. μ. περίπου, ἔκειτο τὸ μοναδικὸ ἐξοχικὸ χωριὸ τῶν Ἀρμενίων τὸ Ζέφανος ὅπου παραθέριζαν ἀρκετὲς οἰκογένειες Ἀρμενίων.

Ματσούκα. Πολλὲς οἰκογένεις παραθέριζαν στὰ χωριὰ καὶ τὰ παρχάρια τῆς Ματσούκας. Τὰ χωριὰ τῆς Ματσούκας ποὺ συνεκέντρωναν παραθεριστὸς ἦτο τὸ Καπῆ-Κιοϊ (Ζούζα) Β. τοῦ Τζεβτζλίκ' (Καρυαὶ—Δικαίσιμον) καὶ ἡ Λιβερὰ (Δουβερὰ) Ν.Α. τοῦ Τζεβιζλίκ εἰς ἀπόστασιν 35 χ.μ. περίπου ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ εἰς ὕψος 600—700 μέτρων.

Τὰ χωριὰ αὐτὰ εἶχαν κλῖμα ἐξαιρετικό, ἄφθονα κρῦα νερά, δάση ἀπὸ ἔλατα, καρποφόρα δένδρα, μαγευτικὰ τοπεῖα, ὅπως τὸ Ράχος, τὸ Γουδούρ', ὁ Ἡλέας ἢ Τσηλέας στὸ Καπῆ-κιοϊ, εἰς δὲ τὴν Λιβερά, ἡ Χαμπουλή, ἡ Καρεζοῦ, ἡ Λακάνα καὶ ἄλλα.

Παρχάρα. Τὸ ὄνομα Παρχάρ' προέρχεται ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς Παρυάδρης, λεγομένου καὶ Παρχάρ' (Βλ. Μητρ. Χρυσάνθου Ἐκκλησία Τραπεζοῦντος σελ. 28). Εἰς τὴν ὀροσειρὰν αὐτὴν ἔκειντο τὰ παρχάρια τῆς Ματσούκας καὶ τῆς Κρώμνης.

Παρχάρια τῆς Ματσούκας εἰς τὰ ὁποῖα παρεθέριζαν Τραπεζούντικες οἰκογένειες, ἦσαν τὸ παρχάρι τῆς Δανείαχας (βλ. «Χρονικὰ τοῦ Πόντου», τεῦχ. 5]6 σ. 108) τὸ Χοτζά—Μεζαρὴ καὶ παλαιότερα τὸ Διχέρ' παρχάρι τῆς Σπέλας (Σπήλαια).

Τὰ παρχάρια σὲ ὀμορφιὰ καὶ ἄφθονη βλάστησι, ξεπερνοῦσαν ὅλες τὶς ἄλλες ἐξοχές. Ἀλλὰ δὲν συνεκέντρωναν πολλοὺς παραθεριστὰς διότι ἡ παραμονὴ σ' αὐτὰ διαρκοῦσε ἕως τὲς 25 Αὐγούστου τὸ πολύ, ὁπότε οἱ ρωμάνες καὶ παρχαρομάννες μὲ τὰ ζῷα τους, κατέβαιναν σὲ χαμηλότερους βοσκότοπους (μεζηρέδες ὅπου ὡς ὑπήνεμα παρέμεναν καὶ κατὰ τὸ μεθόπωρον (φθινόπωρον).

Τὰ παρχάρια δὲν εἶχαν τὶς ἀνέσεις τῶν ἄλλων χωριῶν. Οἱ παραθεριστὲς κατοικοῦσαν σὲ καλύβες (σὰ καλύβα) ξύλινες, χωρὶς παράθυρα, σκεπασμένες ἀπὸ χαρτώματα (λεπτὰ σανιδόφυλλα—σκουρέτα) καὶ εἶχαν στὴ σκεπὴ φεγγίτες. Στὸ Χοτζά-Μεζαρὴ αἱ καλύβες ἦσαν λιθόκτιστες μὲ σκεπὴ ἀπὸ χάρτωμα ἐπίσης.

Στὰ παρχάρια ὁ καιρὸς ἦτο συχνὰ ὁμιχλώδης καὶ βροχερός. Τὰ δσση καὶ τὰ τοπεῖα τῶν παρχαριῶν ἦσαν μαγευτικώτατα. Στὰ δάση ἐξεχύνοντο οἱ ἄνδρες γιὰ κυνῆγι καὶ τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ μαζεύουν, χαμούφτας (φράουλες μικρὲς ἀρωματικές) μουμουδάκια (εἶδος μούρων μὲ ἀνοικτὸ ρόδινο, μουντὸ χρῶμα, εὐγεστότατα καὶ ἀρωματικότατα, διφόρα (εὔγεστος μαῦρος μικρὸς καρπός).

Κρώμνη. Τὴν πιὸ ξεχωριστὴ θέσι, ἀπὸ ὅλες τὲς μακρυνὲς ἐξοχὲς εἶχε ἡ ξακουσμένη Κρώμνη. Συνεκέντρωνε τοὺς περισσότερους παραθεριστάς, διότι ἦτο τὸ μεγαλύτερο χωριό, μὲ πολλὲς ἐνορίες καὶ κατάλληλα σπίτια πρὸς ἐνοικίασι. Οἱ περισσότεροι παραθερισταὶ ἦσαν Κρωμέτ', (καταγόμενοι ἐκ Κρώμνης) διαμένοντες στὴν Τραπεζοῦντα.

Ἐκ τῶν Κρωμναίων καὶ οἱ ἀπορώτεροι ποὺ εἶχαν κανένα σπιτάκι στὴν Κρώμνη, θὰ πήγαιναν κάθε χρόνο στὸ χωριό τους, ἔστω καὶ μὲ τὰ πόδια ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα ἕως τὴν Κρώμνη, σὲ ἀπόστασι πλέον τῶν 60 χλμ.

Ἡ μετάβασις ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα στὰ παρχάρια καὶ τὴν Κρώμνη, ἦταν ἀπολαυστικότατη καὶ ἔχουν γλυκὲς ἀναμνήσεις ὅσοι παρεθέριζαν στὰ μέρη αὐτά.

Ὡραιοτάτη περιγραφὴ τῆς διαδρομῆς μέχρι Κρώμνης ἔχει δημοσιεύσει στὰ Ποντιακὰ Φύλλα ὁ κ. Μ. Μεταλλείδης (τεῦχος 14 καὶ 15 σελ. 67—68, 141—143).

Ἡ Κρώμνη ἔχει ὕψος 1820 μ. (ἀκριβὴς ὑψομέτρησις ὑπὸ Ρώσσου ἀξιωματικοῦ μηχανικοῦ), κλῖμα ἐξαιρετικὸ καὶ ἀνέφελον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οὐρανόν.

Οἱ Τραπεζούντιοι, παρεθέριζαν στὴν ἐνορία τοῦ Ἀληθινοῦ καὶ Σαράντων. Ὀλίγες οἰκογένειες πήγαιναν καὶ στὴν Ἐνορία Μαντζάντων καὶ Μόχωρας.

Πανηγύρια. Κάθε ἐνορία εἶχε τὴν ἐκκλησία της καὶ τὰ παρεκκλήσια της καὶ στὴν μνήμην των, συνεκεντρώνετο πολὺς κόσμος καὶ ἀπὸ τὲς ἄλλες ἐνορίες. Αἱ γυναῖκες μὲ πολύχρωμες καὶ πλούσιες τοπικὲς ἐνδυμασίες (ζουπούνας) οἱ δὲ νέοι μὲ ζίπκες, πάνοπλοι, τὸστρωναν στὸ γλέντι καὶ στὸ χορό, μὲ τοὺς ἀπαραίτητους τονανμάδες-πυροβολισμούς.

Πολὺ κόσμο συνεκέντρωνε τὸ πανηγῦρι τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, σ' ἕνα ἐρημοκλῆσι στὰ Κλειβάνα (βουνὸ τῆς Μόχωρας) καθὼς καὶ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, παρεκκλῆσι στὴν τοποθεσία Καβελάκ'.

Τὴν 6ην Αὐγούστου ἐπανηγύριζε ἡ ἐκκλησία τῆς ἐνορίας Φραγκάντων, τὴν δὲ 15ην Αὐγούστου ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀληθινοῦ. Ἐκεῖ τὴν παραμονὴ τὸ βράδυ, ἄναβαν φωτιές, κυρίως στάχτη καὶ χῶμα, σὲ σχῆμα σφαίρας βουτηγμένα σὲ πετρέλαιο, καθὼς καὶ κάζα (ξηρὰ εὔφλεκτα χόρτα).

Οἱ ἐπίτροποι καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς ἐνορίας μαζεύαν ἀπὸ τοὺς ἐνορίτες τὸ πετρέλαιο καθὼς καὶ τὰ σχετικὰ τρόφιμα διὰ τὸ φαγὶ ποὺ θὰ διεμοιράζετο τὴν ἡμέρα τῆς πανηγύρεως εἰς ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα. Τὸ φαγητὸ τὸ ὁποῖον ἐμοιράζετο στὰ πανηγύρια τῶν ἐνοριακῶν ἐκκλησιῶν, μέσα σὲ πινάκα (ξύλινα πιάτα) ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, παδκητανένον τὸορβὰν (σοῦπα ἀπὸ πλυγοῦρι καὶ πηχτὴ

(*) Σ.Τ.Δ. Ἡ μελέτη αὐτὴ ἀναλογεῖ, θάλεγε κανείς, στὴ στήλη τῆς Λαογραφίας. Κρίθηκε ὡστόσο σκόπιμο νὰ μπεῖ σὲ τούτη τὴ στήλη, ποὺ τὸ θέμα της σχετίζεται καὶ μ' αὐτή.

σίες, νὰ τὶς ξεχωρίζει ὡς πρώτη, δεύτερη, τρίτη κ.λ.

—Νὰ παραθέτει σὲ κάθε λέξη ὅσο γίνεται περισσότερα παραδείγματα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ὁμιλία ἢ παροιμιώδεις φράσεις, γιὰ τὴν πλέρια ἀπόδοση τῆς ἢ τῶν σημασιῶν της.

Οἱ συνεργάτες μας καὶ οἱ λοιποὶ συλλογεῖς πρέπει νὰ ἔχουν ὑπόψη τους πὼς μόλις τὸ ἐπιτρέψουν οἱ περιστάσεις, θὰ προκηρυχτοῦν διαγωνισμοὶ μὲ ἀνάλογα χρηματικὰ ἔπαθλα γιὰ τὶς ἐργασίες αὐτές, ποὺ θὰ συγκεντρωθοῦν ὅλες στὴ διάθεση τῆς Ἐπιτροπῆς Ποντιακῶν Μελετῶν.

Ἐθίξαμε ἁπλῶς τὸ ζήτημα, ἀπὸ τὴν παραπάνω ἀφορμή, ὅσο τὸ ἐπιτρέπει ὁ χῶρος τῆς στήλης μας ἐδῶ καὶ ὅσο ἀναλογεῖ στὴν ἁρμοδιότητά μας.

Θὰ πρέπει, βέβαια, ν' ἀκουστοῦν καὶ οἱ γνῶμες τῶν εἰδικῶν καὶ ἰδιαίτερα τοῦ σοφοῦ μας γλωσσολόγου, Διευθυντῆ τῆς σύνταξης τοῦ «Ἀρχείου Πόντου» καὶ Διευθυντῆ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἀνθίμου Α. Παπαδοπούλου, στὸ κῦρος καὶ τὴ συμβολὴ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ στηριχτοῦν οἱ μεγαλύτερες ἐλπίδες γιὰ τὴν πραγματοποίηση καὶ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ὑπόψη ἔργου.

Ἐκεῖνο ποὺ θὰ θέλαμε νὰ προστέσομε ἀκόμα πρὶν τελειώσομε εἶναι τοῦτο:

Στὸ περισπούδαστο σύγγραμμά του «Γλωσσογνωσία καὶ γλωσσογραφία ἑλληνική» (1) ὁ μακαρίτης Μένος Φιλήντας γράφει:

«Ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα, ποὺ κρατάει τριάντα σχεδὸν αἰώνων ἀμετάπτωτη γραφτὴ παράδοση, δηλαδὴ ποὺ ἔχει τριῶ χιλιάδω χρονῶνε ἀδιάκοπη γραμματεία, εἶναι ἡ καταλληλότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη γιὰ ν' ἀποδείχνουνται μάφτὴν οἱ γενικὲς γλωσσολογικὲς ἀρχὲς μὲ παραδείγματα ὁλοφάνερα καὶ χεροπιαστά.

Κι' ἂν ὁ καθηγητὴς Χ. (2) *εἶτανε περισσότερο ἐπιστήμονας καὶ λιγότερο τέτοιος ποὺ εἶναι, θὰ εἴχαμε στὴν Ἑλλάδα* **Γλωσσολογικὸ ἰνστιτοῦτο** *μὲ συνεργάτες ὅλους ὅσους μποροῦνε ὁπωσδήποτε νὰ προσφέρουνε κάτι καὶ μὲ* **σταθμοὺς γλωσσολογικοὺς** *στὰ διάφορα κέντρα τῶν* **διαλέκτων**, *γιὰ νἄρχουνται ἐδῶ καὶ οἱ ξένοι νὰ σπουδάζουνε τὴ γλωσσολογία, τὴν καθόλου γλωσσολογία».*

Εἶναι ἀναμφισβήτητο πώς, ἂν καμιὰ φορὰ πραγματοποιηθεῖ ἡ περίπτωση αὐτὴ—ἀλλὰ καὶ δίχως νὰ πραγματοποιηθεῖ—ἡ ποντιακὴ γλώσσα, ποὺ ἔχει τέτοια σχέση πρὸς τὴν ἀρχαία ἑλληνική, ὅποια καὶ τὰ σημερινὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενώνα πρὸς τὸ ἀθάνατο μεγαλούργημα ὅλων τῶν τόπων καὶ ὅλων τῶν αἰώνων, θὰ γίνει τὸ τέμενος καὶ θ' ἀποτελεῖ τὸ ἀνέσπερο φῶς ποὺ θὰ φωτίζει τὴν ἐπιστήμη τῆς γλωσσολογίας καὶ ὅλους ποὺ θὰ θέλουν νὰ μποῦνε στὴ διακονία της.

(1) Τόμ. Α', σελ. 51.

(2) Ἐννοεῖ τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ τῆς γλωσσολογίας Γεώργιο Χατζηδάκι.

ἁλμυρὴ γιαούρτη) καὶ καρτοφλὴν (γιαχνὶ πατάτες μὲ κρέας)

Τὴν 15ην Αὐγούστου ἑόρταζε ἡ Μονὴ Σουμελᾶ, ὅπου γινότανε τὸ μεγαλύτερο πανηγῦρι τῆς περιφερείας Τραπεζοῦντος στὸ ὁποῖον πήγαιναν προσκυνηταὶ ἀπὸ πόλεις καὶ χωριὰ ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν Κερασοῦντα καὶ Κοτύωρα (Ὀρτοῦ). Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴν Κρώμνην πήγαιναν προσκυνηταί, σὲ ἀπόστασι 6 ὡρῶν, ἄλλοι δὲ Κρωμναῖοι ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν Τραπεζοῦντα μετέβαιναν γιὰ προσκύνημα στὴ Σουμελᾶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ πήγαιναν στὸ χωριό τους στὴν Κρώμνη. Τὴν ἡμέραν αὐτήν, συνεκεντρώνετο πολὺς κόσμος ἐκ Κρώμνης στὸν Ἄεν—Ζαχαρέαν καὶ ἀνέμενε τοὺς ἐκ τῆς Μονῆς Σουμελᾶ προσκυνητάς, μὲ τοὺς ὁποίους συνηνώνοντο καὶ μὲ κεμεντζέδες, νταούλια ζουρνάδες καὶ τονανμάδες κατευθυνόντανε στὴν Κρώμνη καὶ τζστρωναν στὸ γλέντι καὶ στὸ χορό.

Ἐκδρομές. Συχνότατα οἱ παραθεριστὰὶ ὀργάνωναν ἐκδρομές, εἰς ὀλίγων χλμ. ἀπόστασι ἀπὸ τὴν Κρώμνη σὲ μαγευτικὰ τοπεῖα, ὅπως στὸν Ἄεν—Ζαχαρέαν ὕψος 2.000 μ. τοῦ Ξερέα τόν Χάν', ὅπου ἀνάβλυζε τὸ περίφημο ἀεριοῦχο μεταλλικὸ νερό, τὰ παρχάρια Μετζήτ', Λειβαδίαν, Λεποανέζα τῆ Κορώνας τ' ὁρμίν, τὸ Σοανορήμ', τὸ Μαντακέν, τὰ Λιμνοπέγαδα, τοῦ Πετσᾶ, τὰ Μιντσέατα καὶ ἡ Ταβηκή.

Διαβαίνοντας ἀπὸ τὸ Μετσήτ' καὶ ἄλλα παρχάρια τὰ ὁποῖα ἐνέμοντο καταχρηστικῶς Τοῦρκοι (Καραοσμάνογληδες καὶ Τσαλαπόγληδες), φθάνομεν στὴ Λίμνη τοῦ Ἁγίου Παύλου στοὺς πρόποδας τοῦ ὁμώνυμου βουνοῦ (ὕψος τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους 3.000 μ.). Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὴν Κρώμνην ἕως τ' Ἄεν-Παῦλε τὸ Λιμνὴν ἦτο περίπου 15 χλμ. καὶ οἱ ἐκδρομεῖς πήγαιναν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔφιπποι. Τὸ θέαμα ἦταν γραφικότατο ὅταν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ νέες, στὰ κατάπρασινα χλοερὰ ὀροπέδια, σὰν σὲ βελούδινο ταπέτο, μὲ γέλια καὶ τραγούδια, προσπαθοῦσαν ὁ ἕνας νὰ ξεπεράση τὸν ἄλλον— ἐκουζτουρλάεβαν τ' ἄλογα καὶ ἐκεῖνα πα ἐχλιμίντιζαν ἀσ' σὴν χαρὰν ἀτουν. Καὶ ὅταν ἔφθανε ἡ ὁμάδα μὲ τὸν κεμεντζέτζὴν ἐπὶ κεφαλῆς στὴν Λίμνη ξεφάντωναν σὲ γλέντια καὶ φαγοπότια. Μέσα σ' ὅλες τὲς λιχουδιὲς ποὺ παρετίθεντο κατάχαμα στὴν καταπράσινη χλόη, προέχουσαν θέσι εἶχαν τ' ἀλυκὰ τὰ χαψία καὶ τὰ θρυσσία, τὰ τιναχτὰ τὰ φασούλα καθ' ἣν στιγμὴν ἐψήνετο τὸ ἀπαραίτητο ζιζλίκ' (κρέας στὴ σούβλα). Τὸ μοναδικὸ δὲ πιοτὸ τὸ ρακὶν (οὔζο) ξοδευόταν ἄφθονο, ἀλλὰ κι ἐξουδετερώνονταν μὲ τὸν καθαρὸν ἀέρα, τὸ κρύον τὸ νερόν, τῆ κεμεντζὲς τὴν λαλίαν καὶ τοῦ Σαβέλη ἢ τοῦ Δήμου (ὀνομαστοὶ λυράρηδες) τὰ τραγωδίας.

Ἡ Λίμνη, μαγευτικὴ καὶ γραφική, εἶχε ἐπιφάνεια 50 περίπου στρεμμάτων, εἶχε μεγάλο βάθος τὸ δὲ νερὸ πολὺ κρύο, ψάρια δὲν ζοῦσαν σ' αὐτήν.

Τὸ θέαμα τῆς Λίμνης ἡ μετάβασις καὶ ἐπιστροφὴ μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ μιὰ ἀπὸ τὲς θεαματικώτερες καὶ διασκεδαστικώτερες ἀπολαύσεις τῆς ἐξοχικῆς ζωῆς τῆς Κρώμνης.

Τὰ παρχάρια τῆς Κρώμνης ἦσαν καταπράσινα καὶ χλοερά, ἀλλὰ δὲν εἶχαν δάση, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ παρχάρια τῆς Ματσούκας ὅπου ὠργίαζε πράγματι ἡ βλάστησις καὶ πελώρια ἔλατα πυκνοφυτευμένα, ἀποτελοῦσαν ἀτέλειωτες σειρὲς δασῶν.

Ἀξέχαστες γενικῶς παραμένουν οἱ ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις εἰς ὅσους ἔζησαν τὴν ἐξοχικὴ ζωὴ τῆς Τραπεζοῦντος, ἰδίως στὴν Κρώμνην καὶ τὴν Ματσούκαν.

Ἐν τέλει πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι τὰς ἐξοχὰς τὰς ἀπελάμβαναν μόνον οἱ Ρωμιοί. Ἐκτὸς ἀπὸ λίγες οἰκογένειες Ἀρμενίων, ποὺ πήγαιναν στὸ Ζέφανος, ὅπως ἀνεφέραμε πάρα πάνω, ἀπὸ τὸν πολυπληθέστερο Τούρκικο πληθυσμὸ οὐδεμία σχεδὸν οἰκογένεια παρεθέριζε.

Ἂς ἐλπίσωμεν, καὶ τὸ πιστεύομεν, ὅτι μεταπολεμικῶς θὰ ἐπικρατήσουν συνθῆκες τέτοιες, ποὺ θὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ πᾶμε πάλι στὰ ἀκατοίκητα αὐτὰ τώρα ἀξέχαστα μέρη μας ὄχι ὡς ἁπλοῖ προσκυνηταί, ἀλλὰ ὡς νοσταλγοὶ ποὺ διακαῶς ἐπιθυμοῦμε νὰ ἰδοῦμε τὸν «ἀναθρώσκοντα καπνὸν» τῶν ἱερῶν ἑστιῶν μας, γιὰ νὰ συμβάλωμε καὶ μεῖς στὴν ἀναδημιουργία καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸ τῆς γῆς τῶν πατέρων μας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ

Τυπογραφικὲς ἀβλεψίες στὸ 8ο τεῦχος.

Σελ. 176, στήλη 2, στίχος 27, ἀντὶ τορανννίζετ' ἀτο, γρ.: τυρανννίζετ' ἀτο

Σελ. 177, στίχος προτελευταῖος, ἀντὶ 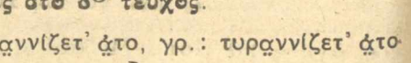 , γρ.: 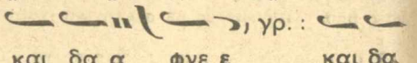

και δα α φνε ε και δα

α φνε ε

ΣΗΜ.— Τὰ Μουσικὰ τοῦ προηγουμένου τεύχους δὲ θεωρήθηκαν ἀπὸ τὸν κ. Σ. Καρᾶ.

ΓΙΑ ΤΑ ΑΚΡΙΤΙΚΑ ΜΑΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

[Μὲ πολλὴ χαρὰ λάβαμε καὶ δημοσιεύομε τὸ ἀκόλουθο γράμμα]:

Φίλε κ. Διευθυντά,

Ὀρθότατα ὅσα ἐκθέτει εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ἀπριλίου ἐ. ἔ. τῶν Χρονικῶν τοῦ Πόντου ὁ φίλος γυμνασιάρχης κ. Γ. Σουμελίδης, συνιστῶν τὴν περισυλλογὴν τῶν τραγουδιῶν καὶ τῶν διστίχων ἐκείνων, ποὺ συνθέτουν ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ τραγουδοῦν οἱ λεγόμενοι **τραγωδάνοι** καὶ **λυριτζῆδες** τοῦ Πόντου· διότι καὶ τούτων τὰ συνθέματα ἀνάγονται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λαϊκῆς ποιήσεως.

Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ἀπὸ τὴν διάσωσιν τῶν στιχουργημάτων τῶν ριμαδόρων μας, ποὺ ἀνήκουν ἀναμφιβόλως εἰς τὴν παρακμὴν τῆς δημώδους ποιήσεως, προέχει πολὺ ἡ ἀνάγκη τῆς συμπληρώσεως τῶν κενῶν καὶ τῶν χασμάτων, ποὺ παρουσιάζονται εἰς τὴν παράδοσιν τῆς δημοτικῆς ποιήσεως καὶ ἰδία τῶν ἀκριτικῶν μας ᾀσμάτων. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι εἰς τὸν Πόντον ὀφείλομεν τὴν διάσωσιν τῶν γνησιωτέρων καὶ ἀρτιωτέρων μορφῶν πολλῶν ἐκ τῶν ᾀσμάτων τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουν καὶ ᾄσματα καταφανῶς ἀκριτικά, τὰ ὁποῖα ἢ μᾶς παρεδόθησαν εἰς μίαν καὶ μόνην παραλλαγὴν καὶ αὐτὴν πολλάκις ἀτελῆ ἢ ἐλλιπῆ ἢ κολοβωμένην ἢ ἐνωμένην μὲ ἄλλα ᾄσματα. Π. χ. ἀπὸ τὸ περίφημον ᾆσμα τοῦ Ἀρμούρη ἔχομεν ἓξ ἐν ὅλῳ παραλλαγάς, μίαν ἐκ Κύπρου, τρεῖς ἐκ Καρπάθου, μίαν ἐξ Ἀμοργοῦ καὶ μίαν ἐκ Θράκης, ἀλλὰ καμίαν ἐκ Πόντου. Ὁμοίως ἀπὸ τὸ ᾆσμα τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου, ποὺ τοὺς κατέπιε στοιχειό, ἔχομεν ὀκτὼ παραλλαγάς, τρεῖς ἐκ Καππαδοκίας, δύο ἐξ Ἠπείρου, δύο ἐκ Πελοποννήσου καὶ μίαν ἐκ Κεφαλληνίας, ἀλλὰ καμίαν Ποντιακήν. Καὶ διὰ τὴν μονομαχίαν δράκου καὶ Διγενῆ διὰ τὴν καλήν του γνωρίζομεν μόνον 8 στίχους προερχομένους ἐκ Κρήτης.

Τί πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν; Εἶναι τῷ ὄντι ἄγνωστα τὰ ᾄσματα αὐτὰ εἰς τὸν Πόντον κοιτίδα τῆς ἡρωϊκῆς αὐτῆς ποιήσεως, ἢ ἐκ τύχης τινὸς διέφυγον ἕως τώρα τὴν προσοχὴν τῶν συλλογέων; Ἄλλων πάλιν ᾀσμάτων. καὶ τούτων ἀκριτικῶν, ὡς τοῦ μικροῦ βλαχόπουλου, τοῦ Γιάννη τ' Ἀντρόνικου κλπ. ἔχομεν ἐκ Πόντου μίαν μόνην παραλλαγὴν καὶ αὐτὴν ἀτελῆ, ἐνῷ ἄλλων λαμβάνομεν γνῶσιν ἐκ συμφυρμῶν αὐτῶν μὲ ἄλλα διάφορα ᾄσματα. Ἆρά γε δὲν διεσώθησαν καὶ τούτων ἄρτιαι καὶ ἐκτενεῖς παραλλαγαὶ εἰς τὴν μνήμην τῆς παρούσης γενεᾶς τῶν Ποντίων; Εἶναι φανερόν, ὅτι μόνον μιὰ εἰδικὴ ἔρευνα, ἀναλαμβανομένη ἀπὸ φίλους τῆς Ποντιακῆς λαογραφίας, θὰ μᾶς ἔδιδεν ἀπάντησιν θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτά. Δι' αὐτὸ τὸ Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ ἔναρξιν τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐκδόσεων ἀπὸ τὰ ᾄσματα τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, ἑτοιμάζει ἐγκύκλιον, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ καθορίζῃ ποίων ἐκ τῶν ᾀσμάτων αὐτῶν ἡ παράδοσις εἶναι ἐλλιπὴς καὶ θὰ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν συλλογέων εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν κενῶν τῆς παραδόσεως. Ὡς δ' εἶναι εὐνόητον, ἡ σύστασις αὐτὴ θ' ἀπευθύνεται κυρίως πρὸς τοὺς συλλογεῖς τοὺς καταγομένους ἐκ Πόντου, Καππαδοκίας καὶ Κύπρου, ὅπου διεσώθη μᾶλλον ἀκραιφνὴς ἡ παράδοσις τῆς ἀκριτικῆς ποιήσεως. Εἶναι ἡ ἐνέργεια αὕτη τοσούτῳ μᾶλλον ἐπιβεβλημένη καθόσον πρόκειται ὄχι μόνον περὶ τῶν παλαιοτέρων καὶ εὐρύτερον διαδεδομένων ᾀσμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα, ὡς ὁ Πολίτης λέγει, «ἀποκρυφοῦνται οἱ πόθοι καὶ τὰ ἰδεώδη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους», ἀλλὰ καὶ περὶ καλλίστων δημιουργημάτων τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς μούσης διὰ τὴν δραματικήν των μορφὴν καὶ τὴν ἡρωϊκὴν πνοήν, ποὺ τὰ διαπνέει. Δι' αὐτὸ ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀποτελεῖ ἐπιτακτικὸν καὶ ἐπεῖγον καθῆκον, καμία δ' ἀμφιβολία ὅτι οἱ ἐκ πάσης γωνίας τοῦ Πόντου προερχόμενοι λόγιοι, καὶ μάλιστα οἱ ἐκπαιδευτικοί, θὰ παράσχουν προθύμως τὴν συμβολήν των εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς μνημειώδους ἐκδόσεως, ποὺ θ' ἀποτελέση ἐντρύφημα καὶ ἀγλαΐσμα σύμπαντος τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἰδιαίτατα δὲ τοῦ Πόντου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 21 Αὐγούστου 1944

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΕΓΑΣ
Διευθυντὴς τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΠΑΡΧΑΡΟΜΑΝΝΑ—ΡΩΜΑΝΑ

Τὶς πιὸ νοσταλγικὲς ὀνειροπολήσεις γιὰ τοὺς Ποντίους θὰ προκαλοῦν τώρα μὲ τὶς θερινὲς ζέστες τὰ πολυτραγουδημένα παρχάρια τῆς μακρινῆς πιὰ πατρίδας, τὰ παρχάρᾳ μὲ τὰ μάραντα καὶ τὰ μανουδάκια, τὰ κρύα νερὰ καὶ τ' ἔμορφα τ' ὁμάλᾳ, μὲ τ' ἀτέλειωτα φαγοπότια. Δὲν τὰ εἶδα καὶ δὲν τὰ ἔζησα ἐγώ, μὰ τὰ σχετικὰ μ' αὐτὰ τραγούδια εἶναι τόσο ζωηρά, μὲ τόση λαχτάρα μπαίνει ἡ θύμησή τους καὶ στὰ δίστιχα, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μὴ τὰ συμπαθήσει κανείς. Ἀλλ' ἔλα, κόβει κάθε φορὰ τὴ φόρα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μου μιὰ —μὲ συμπαθᾶτε, δασκαλικὸ τὸ πάθος— μιὰ ἀνορθογραφία, ποὺ ἐπιμένουν ὅλοι νὰ γράφουν παρχαρομάννες—ρομάννες.

Ἀλλὰ τί σημαίνει ρομάννες; Ὀρθότερα ἔγραφαν ἢ ἑρμήνευαν τὴ λέξη παλαιότερα. Ὁ Σάβ. Ἰωαννίδης σημειώνει «**Ρωμάνα**, *ποιμενὶς (ἢ ἐρωτόληπτος ἤτοι ἐπέραστος)*». Ὁ Ἑλ. Κούσης σὲ μιὰ ἀτελῆ παραλλαγὴ τοῦ ἄσματος τῆς Ὠριᾶς, ὅπου μιὰ Ρωμάνα εἶναι κλεισμένη σ' ἕνα κάστρο καὶ

χίλοι-μίλοι [πολεμοῦν ἀτο ν' ἀνοίγ'ν [ἀτο

καὶ ὁ πολιορκητής, γνωστὸς ἀπὸ ἄλλες παραλλαγὲς μικρὸς Τουρκίτσος, ζητεῖ νὰ τὴν γελάσει καὶ παρακαλεῖ

Ἄνοιξό με, Ρωμάνα καὶ Ρωμαιόπου- [λος
κ' ἐγὼ εἶμαι Ραμαῖος καὶ Ρωμαιόπου- [λος

σχολιάζοντας ὁ Κούσης τοὺς στίχους αὐτοὺς παρατηρεῖ: «**Ρωμάνα**, *ἴσως εἶναι κύριον ὄνομα, τὸ ὄνομα τῆς κόρης, πιθανότερον εἶναι ἐθνικόν, ὅπως ἐθνικὸν εἶναι καὶ τὸ* **Ρωμαῖος** *τοῦ ἑπομένου στίχου. Ὡς προσηγορικὸν ρωμάνα δηλοῖ τὴν γυναῖκα τὴν ἐν τοῖς παρχαρίοις ἐπιμελουμένην τῶν ποιμνίων καὶ παρασκευάζουσαν τὸν τυρόν, τὸ βούτυρον κτλ.*» ἀλλὰ καὶ προσθέτει ἀλλοῦ: «*ἡ λέξις φαίνεται ὅτι ἐκολοβώθη ἐκ τοῦ* **παρχαρομάννα** *καὶ ὀρθότερον γραπτέον* **ρομάννες**». Καὶ ὁ Δ. Οἰκονομίδης σημειώνει κάπου «ἐν παρόδῳ» πὼς τὸ **ρομάννα** προῆλθε «*κατὰ παραφθορὰν*» ἀπὸ τὸ **παρχαρομάννα**.

Ἡ ἐτυμολογία αὐτὴ δὲ μοῦ φαίνεται καθόλου εὔστοχη. Παρχαρομάννα λέξη σύνθετη ἀπὸ δὺο λέξεις τόσο γνωστὲς καὶ κοινὲς (παρχάρια—μάννα) γιατί νὰ πάθει κολόβωση ἢ παραφθορά, γιὰ νὰ τὴν ἀντικαταστήσει ἡ *ρομάννα*, ποὺ δὲ λέγει τίποτα; Παραφθορὰ γίνεται στὴν ἀντίθετη περίπτωση, ὅταν εἶναι σκοτεινὴ ἡ ἔννοια τῆς λέξης ποὺ γίνεται προσπάθεια νὰ τὴν ταιριάσει κανεὶς μὲ καμμιὰ γνωστὴ λέξη.

Οἱ στίχοι ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω δὲν ἀφήνουν καμμιὰ ἀμφισβήτηση γιὰ τὴν ὀρθὴ ἐτυμολογία τῆς λέξης. *Ρωμάνα* στὴν ἀρχὴ εἶναι ἐθνικόν, εἶναι ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὴν *Ρωμανίαν*. Ρωμανία ἦταν στὴν ἀρχὴ τὸ ἀπέραντο Βυζαντινὸ—Ρωμαϊκὸ—κράτος.

τὴν κὺρ-Ἐρήν' προξέναναν βαρᾷ μα- [κρὰ σ' σὰ ξένα,
'σ σὰ ξένα 'σ σ' ἀνεγνώριμα, 'σ σὸ μ'γάλ' τὴ Ρωμανίαν.

Καὶ «*μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐντελῆ καταδούλωσιν τῶν παραλίων πόλεων*—γράφει ὁ Τριανταφυλλίδης στοὺς Φυγάδες— *τὰ ὑπερκείμενα ὀρεινὰ μέρη ἔμειναν ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν ἀκυβέρνητα. Τὴν χώραν ταύτην οἱ ἐν ἄστει ἐκάλουν* **Ρωμανίαν**, *ἤτοι γῆν κρατουμένην ὑπὸ Ρωμαίων, ταὐτὸν ἀνεξάρτητον ἢ ἐλευθέραν*». Τὰ ἴδια καὶ ὁ Δ. Οἰκονομίδης: «*Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὴν ὕπαιθρον ταύτην χώραν τὴν ὀρεινὴν ἐφ' ὅσον αὕτη ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως ἀπεκάλουν* **Ρωμανίαν** *οἱ ὑπὸ τὸν ζυγὸν δουλεύοντες Πόντιοι*». Καὶ στὸ ἄσμα τοῦ Ἀνδρόνικου, ὅταν ἡ μάννα κρυφὰ «δᾳρμηνεύει» τὸν αἰχ' μάλωτο γιό της:

υἱέ μ', ἄν ζης καὶ γίνεσαι στὴ Ρω- [μανίαν φύγον,
ἐκεῖ ἔεις κὺρ Ἀνδρόνικον, καλαδερ- [φὸν Ξαντῖνον

ἐννοεῖ αὐτὴ τὴ Ρωμανία, τὰ ἀνυπόταχτα ὀρεινὰ καταφύγια τοῦ Πόντου. Ἐκεῖ στὰ κάστρα μὲ τοὺς πολλοὺς θρύλους «σ' ἄνοικα ὄρη» ὅπου τοὺς «ἐστοιχοὺνανε δράκοι καὶ λεοντάρᾳ» μαζὶ μὲ τοὺς ἡρωϊκοὺς Ἀνδρόνικους καὶ Ξάντινους ἦσαν καὶ γυναῖκες συμπολεμιστές, οἱ Ρωμάνες, ἡρωϊκὲς Ρωμιοποῦλες τῆς ἀδούλωτης Ρωμανίας. Θυμηθῆτε τὴ Μέρμηκα (Ἀρχεῖον τόμ. Α').

Ἡ Μέρμικα ἡ Μέρμικα ἡ χιλιομαγε- [μένη
ἐφόρεσεν κ' ἐνέλλαξεν κ' ἐξέβεν 'σ [σὰ ραχία
ἐπέρεν καὶ τὴν σπάθαν ἀτ'ς εἰς τὸ [δεξὶν τὸ χερ'ν ἀτ'ς
ἐπέρεν τὰ βουνὰ βουνὰ καὶ τὰ παρ- [χαρομύτᾳ.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ λαϊκὴ Μοῦσα ὅταν πῆρε τὸ πανελλήνιο τραγούδι τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριᾶς γιὰ νὰ τὸ ταιριάζει στὶς τοπικὲς παραδόσεις ἔκλεισε μέσα στὸ κάστρο ἀντὶ τῆς Ὠριᾶς μιὰ Ρωμάνα.

Ἄνοιξό με, Ρωμάνα καὶ Ρωμαιόπουλος.

Καὶ τὸ Ρωμαιόπουλος ὡς ἐπωνύμιο γυναῖκας, ἀντὶ Ρωμαιοπούλα εἶναι χαρακτηριστικό. Ὁ κ. Α. Παπαδόπουλος ἀπὸ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα τῆς μονῆς Βαζελῶνος, δημοσιευμένα

εἰς Actes de Vaselon ἀπὸ Ρώσους Βυζαντινολόγους παρέθεσε (Ἀθηνᾶς τόμ. 43) πολλὰ ἐπωνύμια γυναικῶν εἰς —πουλλος (Εἰρήνη ἡ Ἀρμενόπουλος, Ροδάνα ἡ Μαρνόπουλος κ. ἄ.) χρονολογούμενα ὅλα τοῦ 13ου, 14ου, 15ου αἰῶνα. Σ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους πρέπει ν' ἀναχθοῦν καὶ οἱ παραπάνω στίχοι. Ὁ στίχος ἐνισχύει καὶ ἄλλη παρατήρηση τοῦ κ. Α. Παπαδοπούλου, ὅτι τὸ ἐπωνύμιο —πουλλος κοντὰ στὰ θηλυκὰ μένει ἄκλιτο (τῆς Ροδάνας τῆς Μαρνόπουλος, Εἰρήνης τῆς Λαχανόπουλος). Ἔτσι κι' ἐδῶ κλητικὴ Ρωμαιόπουλος.

Οἱ Ρωμάνες αὐτὲς φυσικὰ στὰ ὀρεινὰ ἐκεῖνα βοσκοτόπια ἀσχολούντανε μὲ τὴ κτηνοτροφία καὶ ὅταν μὲ τὸν καιρὸ λησμονήθηκε ἡ Ρωμανία ἔμεινε τὸ ἐπωνύμιό τους ὡς δηλωτικὸ τῆς πιὸ χαρακτηριστικῆς ἀσχολίας τους, ποιμενίδες, τυροκόμοι, γυναῖκες ποὺ περιποιοῦνται τὰ πρόβατα καὶ τὶς ἀγελάδες.

Καὶ ἡ παρχαρομάννα; Μεταξὺ παρχαρομάνας καὶ ρωμάνας δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἐτυμολογικὴ σχέση. Ὁ φίλος κ. Χρ. Μυρίδης μὲ πληροφορεῖ πὼς στὰ παρχάρια τῆς Λιβερᾶς ρωμάνες ὑπάρχουν, ἀλλὰ παρχαραμάννα δὲν ἀκούεται. Καὶ ἡ δημοτικὴ ποίηση τὴν παρχαρομάννα δὲν τὴν ἔχει γιὰ ποιμένίδα, γυναῖκα γιὰ «νὰ κολλίζ' τὰ γάλ'τα» καὶ νὰ προμηθεύει ξύγαλα καὶ τυρὶ στοὺς παραθεριστές, ἀλλὰ τὴν ξέρει γιὰ μάννα τοῦ παρχαριοῦ. Καὶ μάννα ἐδῶ σημαίνει τὸ στοιχειό, τὴ Νεράϊδα, κάποια προσωποποιημένη ἰδέα, θεότητα τοῦ παρχαριοῦ. Μὲ τέτοια σημασία εἶναι γνωστὴ ἡ λέξη μάννα στὸν Πόντο. Σὲ παραμύθι τῆς Ἀμισοῦ, ἀπὸ τὴ συλλογὴ Ι. Βαλαβάνη, δημοσιευμένο στὸν Ζ' τόμο σελ. 237 τοῦ «Ἀρχείου Πόντου» διαβάζομε: «τὸ κορίτζι δῆβεν 'σ σὸ ποτάμι καὶ ἐχούλιξεν: «μάννα τοῦ ποταμίου, δεῖξε με τὸν καλό μου ἴσαμε τὰ βυζιὰ καὶ νὰ σὲ δώσω ἕνα ἀσημένο μῆλο». Καὶ τοῦ ποταμίου μάννα ἔδειξέ τονε». Λοιπὸν ἡ παρχαρομάννα, τὸ στοιχειό, ἡ Νεράϊδα, ἡ προσωποποιημένη ἰδέα, δὲ φροντίζει γιὰ τὰ πρόβατα καὶ τὶς ἀγελάδες, σὰν τὶς ρωμάνες, ἀλλὰ γιὰ τὸ παρχάρ', γιὰ τὴ διατήρηση καὶ τὴ δόξα τοῦ παρχαριοῦ, γιὰ τὰ νερὰ καὶ τὶς πηγές του, γιὰ τοὺς ἐπισκέπτες καὶ τὴ χαρά τους.

Παρχαρομάνα λάλεσεν, ἂς ἔρχουν [οἱ ρωμάνες
ἔχ' κ' ἔρχουνται οἱ τὄοπάν'. .

(ὥστε αὐτὴ δὲν εἶναι μαζὶ μὲ τὶς ρωμάνες καὶ τοὺς τσοπάνους)

ἐγὼ τὰ χόνα ἔλυσα καὶ τὴν χλοᾷδαν [ἔγκα,
ἐγὼ τ' αὐλάκια ἔνοιξα καὶ τὰ πεγα- [δομάτᾳ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρχική, ἡ ἐτυμολογική τους σημασία. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ ξεχάστηκε ἡ Ρωμανία, ξεχάστηκαν οἱ ἡρωϊκὲς Ρωμάνες, ἔμειναν στὰ ὀρεινὰ λεκανοπέδια οἱ γυναῖκες μὲ τὰ ποίμνια καὶ τὴν τυροκομία διασώζοντας μιὰ ξεθωριασμένη ὀνομασία ρωμάνες. Μ' αὐτὴ τὴν ὀρθογραφία ὑπενθυμίζουμε μιὰ ἱστορικὴ ἡρωικὴ περιπέτεια τῆς πατρίδας, ποὺ ἀξίζει νὰ μὴ λησμονηθεῖ.

Καὶ δὲν ἦταν πιὰ δύσκολο νὸ συμπέσουν καὶ οἱ σημασίες τῶν δύο λέξεων. Κάποια χιλιόχρονη ρωμάνα ποὺ θὰ τὴν ἔβλεπαν κάθε χρόνο στὸ παρχάρ' οἱ παραθεριστὲς θὰ τὴν ἔλεγαν καὶ στοιχειό, μάννα τοῦ παρχαριοῦ, παρχαρομάννα.

Ὁ κ. Σταυριώτης σημειώνει (Ἀρχεῖον, τόμ. Ι ι) πὼς οἱ γυναῖκες αὐτὲς λέγονται καὶ ἀρνομάννες. Πρόχειρη ἐτυμολογία θὰ ὑποθέσει πώς, ἐπειδὴ περιποιοῦνται τὰ ἀρνιὰ σὰν μάννες, τὶς εἶπαν ἀρνομάννες. Κι' αὐτὸ δυσκολεύομαι νὰ τὸ πιστέψω. Ἴσως κάποτε πῆρε ἡ λέξη ἕνα προθετικὸ α (πρβλ. ἀ-μασχάλη, ἀναράϊδα, ἀπαλάμι, ἀπόθεν, ἀτώρα, ἀχαστὸς κτλ.) καὶ λέχτηκε ἀ-ρωμάνες (ὅπως στὴ λοιπὴ Ἑλλάδα Ρουμοῦνοι καὶ Ἀρουμοῦνοι) καὶ ἀπὸ τὸ ἀρωμάνες (ἂν—λέγω—λέχτηκε ποτὲ) κατὰ παρετυμολογίαν μποροῦσε νὰ ἀκουστεῖ καὶ τὸ ἀρνομάννες.

Γ. ΣΟΥΜΕΛΙΔΗΣ

Ο ΠΟΝΤΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΡΙΚΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΑΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑΣ *

Πραγματικὴ ἀποκάλυψη μοῦ ἦτανε ἡ ποντιακὴ ἐπίδειξη, ποὺ ὀργάνωσε ὁ γεμάτος ἐνθουσιασμὸ Νίκος Σπανίδης. Μοῦ ἄνοιξε τὴ λαογραφικὴ κιβωτὸ τοῦ ἔθνους καὶ εἶδα θησαυροὺς ἀμύθητους, ἀνώτερους ἀπὸ τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Κνωσσός, γιατὶ ἔτσι βεβαιώθηκα, πὼς οἱ πανάρχαιοι τοῦτοι μουσειακοὶ θησαυροὶ εἶναι ΔΙΚΟΙ ΜΑΣ, ἀφοῦ ὑπάρχει τὸ ζωντανὸ τοῦ Πόντου «τεκμήριο», ποὺ ἀποδείχνει ἀκλόνητα τὴν ἱστορικὴ συνέχεια ἀμόλεφτη καὶ ἀτόφια. Ὁ ποντιακὸς πολιτισμὸς εἶναι ὁ ἀκατάλυτος ἀπὸ πλατίνα κρίκος, ποὺ ἑνώνει τὴν παράχαιη Ἑλλάδα, μὲ τὸ παρόν. Ἀκούοντας γιὰ πρώτη φορὰ ποντιακὰ τραγούδια (μ' ὅλη τὴ γλαφυρή, μὰ σύντομην εἰσαγωγὴ τοῦ λαμπροῦ νέου Ἀποστολίδη), ψάχνοντας ὅσο μποροῦσα, ἔναν—ἕνα τοὺς στίχους, μιὰ—μιὰ τὶς λέξεις, ποὺ κρατιῶνται στὴ ζωντανὴ λαλιά, καθάριες στὴν ἀρχαϊκὴ σημασία τους, ἔνιωθα μιὰ μυστικὴν ἀνατριχίλα, ἱερή, γιατὶ νόμιζα πῶς ἔβλεπα τοὺς σπαρτιάτες τοῦ Ἀγησίλαου νὰ τραγουδᾶνε—νὰ «προσωδοῦν» τό:

Ἄγετ' ὦ Σπάρτας εὐάνδρω
Κοῦροι πατέρων πολιατῶν...

(*) Σ.τ.Δ. Τὸ παραπάνω ἄρθρο γράφτηκε ἀπ' ἀφορμὴ τὴν Ποντιακὴ συναυλία ποὺ δόθηκε στὴ Θεσ)νίκη στὶς 28-5-44 καὶ ποὺ ἔχομε ἀναγγείλει στὸ προηγούμενό μας τεῦχος.

καὶ χαιρόμουν βλέποντας τὸ «χορὸ» τῶν νέων Ποντίων, μὲ τὰ μελαχροινὰ πρόσωπα, τὰ λυγερὰ κορμιά, ὅλο δύναμη καὶ σβελτάδα. Ποιός ξέρει, μὲ τί σκληροὺς ἀγῶνες οἱ πρῶτοι ἐκεῖ ἕλληνες ἄποικοι ὑποτάξανε ὅλα τὰ ἐμπόδια, ὅσο νὰ κάνουν ὁριστικὴ τὴν ἐγκατάστασή τους, μὰ στέριωσαν ἀκλόνητα κι' ἀνεπηρέαστα ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ καὶ πολιτικὸ περίγυρο, κρατήσαντας ἀμόλεφτο μέσα στὶς χιλιετηρίδες ποὺ περάσανε τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό τους, μὲ κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν ὑπέροχη, τὴν πάναγνη γλῶσα τους. Ἀπὸ τοῦτο πρέπει νὰ εἰκάσουμε ἀνεκτιμητα πὼς κανένα στοιχεῖο ξένου πολιτισμοῦ δὲν τοὺς ἐνόθεψε τὴν ἀγνὴ Ἑλληνικὴ παράδοση... Ἀπομονωμένος λοιπὸν στὰ βουνὰ τοῦτα, τὰ μάβρα ἀπὸ τὴν πλούσια βλάστηση καὶ στὴ σκοῦρα θάλασσα τοῦ Πόντου, ἀνάμεσα σὲ φῦλα βάρβαρα, ἀσιατικά, ὁ ἑλληνισμὸς αὐτός, ὄχι μόνο δὲν ἐδέχτηκε καμιὰν ἐπίδραση, μὰ ἔχοντας συναίστηση τῆς ἀνότερης, ἐβγενικότερης καταγωγῆς του, ἐστάθηκε μὲ τρόπο κυρισρχικὸ ἀπέναντί τους, διαφεντέβοντας τὴν ἀνεξαρτησία του καὶ μὲ τὸ πνέβμα κσὶ μὲ τὴν ὑλικὴ δύναμη τῆς ὑπεροχῆς του.

Εἶναι φανερὸ πὼς δὲν ἔγινε δῶ καμιὰ ἐπιμιξία, ὅπως στὴν κύρια Ἑλλάδα, ὅπου εἰκοσιτρεῖς φορὲς μετράει ἡ ἱστορία, κύματα ξενικῆς ἐπιδρομῆς ποὺ καταλύψανε τὸν τόπο. Γι' ἀφτὸ λοιπὸν ἐκρατήθηκε ἀμόλεφτη ἡ γλῶσα καὶ μαζί της ἄπειρα στοιχεῖα κι' ἔθιμα τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν ποντίων, μὰ κυριότερα ἡ ***ἐθνικὴ ἰδέα***, ποὺ ἐκδηλώθηκε πάντα, μὲ τὴν πλιὸ ἀνόθεφτη «πατριδικὴ» ἀντίληψη Ξέρουμε πὼς τοῦτοι εἶναι οἱ περίφημοι ***ἀκρίτες***, ποὺ ἐασφάλιζαν αἰῶνες τὴν ἡσυχία στὸ ἄχανο βυζαντινὸ κράτος ἀπὸ τὰ βοριανατολικά του σύνορα, οὔθε γίνονταν οἱ πλιὸ πικίντυνες ἐπιδρομὲς τοῦ ἀσιατισμοῦ καὶ ποὺ 8 χρόνια στερνότερα πὸ τὸ πέσιμο τῆς Πόλης βάσταξε τὸ ποντιακὸ βασίλειο τῶν Κομνηνῶν. Τὰ περσότερα τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου εἶναι ποντιακά, ὅπου ὁ γλωσικὸς ἰδιωματισμὸς εἶναι φανερός.

Ἦταν ἡ πολεμικότερη βυζαντινὴ περιφέρεια, μὲ ἑτικὸν ἥρωα τὸ Διγενή. Ἀκριβῶς αὐτοὶ οἱ σκληροὶ καὶ περήφανοι πολεμισάδες, ποὺ τοὺς ἔφλεγε ἡ συναίσεηση τῆς ὑπέροχης καταγωγῆς τους. Γι' ἀφτὸ καὶ σὲ κανέν' ἄλλο μέρος τοῦ ἑλληνισμοῦ δὲ βρίσκεται τόσο πλῆθος ἀπὸ ἀρχαῖα ὀνόματα ποὺ δίνανε στὰ παιδιά τους.

Ἡ ἀναπαράσταση τοῦ γαμήλιου ἔθιμου: τὸ πάρσιμο τῆς «νύφες», ὅλο γραφικότη καὶ συμβολισμό, μὲ τ' ἀναμένα κεράκια καὶ τὸν ἱεροτελεστικὸ χορό, εἶναι χάρμα. Καὶ θὰ συστήσω μεγάλη προσοχὴ στὴ συλογὴ ἀφτοῦ τοῦ ὑλικοῦ: ἔθιμα γιορτές, ἱεροτελεστεῖες, ποὺ συγκεντρώνουνται βέβαια, μὰ νὰ ξεκαθαριστοῦν στὴν ἁπλούστερη μορφή τους, χωρὶς ἐπιδειχτικὴ ἐντυπωσιακὴ διάθεση—στὴν «πρώτη» τους μορφή, καὶ νὰ κινηματογραφηθοῦνε. Τὰ τραγούδια, ἰδίως τὰ πιὸ ἁπλᾶ, ποὺ φαινομενικὰ δὲν ἔχουνε πολλὴ μελωδία, οἱ τυχὸν ἀτραγούδιστοι σκοποὶ (χαβάδες) τῆς λύρας (ποὺ φαντάζομαι ἀπὸ δῶ μεταφέρθηκε στὴν Κρήτη) ἀπαγγελίες—προσωδίες θέλω νὰ πῶ, ἂν ὑπάρχουνε καὶ νὰ φωνογραφηθοῦν (**). Ἀφτὸ βέβαια γίνεται ὥς ἕνα σημεῖο καθὼς μὲ πληροφόρησαν ἀπὸ καιρό, μὰ θὰ συνιστοῦσα στὸν ἀξιόλογο καὶ γεμάτον φλόγα Νίκο Σπανίδη, νὰ προσπαθήσει νὰ κάμει «σχολὴ» πάνου σ' ἀφτά, γιὰ νὰ συνεχιστεῖ μεθοδικὰ ἡ ἔρεβνα τοῦ ποντιακοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τὴ λαογραφικὴ καὶ ἐθνολογικὴν ἄποψη. Ἐκεῖ προπάντων, ἐχτὸς ἀπὸ τὰ παραμύθια, τὶς παράδοσες καὶ τὰ ἔθιμα νὰ προσεχτεῖ κι' ἡ ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ (ὁ οἰκιακὸς βίος) μὲ ὅλα τὰ «σκεύη» κσὶ τὰ χρειαζούμενα τοῦ νοικοκυριοῦ, ἀπὸ τὸ ἰδιότυπο «ξυλάγκ'» (=ξύλινο ἀγγεῖο, ποὺ βγάζει τὸ βούτυρο) ὥς τὰ εἴδη τῶν φαγιῶν, γιατὶ ἔχω ἀκουστὰ πὼς ὑπάρχουνε φαγιὰ ἰδιότυπα. Ὅλα τοῦτα νὰ συγκεντρωθοῦνε (μὲ περιγραφές, σκέδια, φωτογραφίες) πριχοῦ λείψει τέλεια ἡ σύγχρονη γενιὰ τῶν γερόντων, ποὺ κρατάει στὴ μνήμη της, καθὼς ἐτόνισε κι' ὁ νέος Ἀποστολίδης στὸ σύντομο μὰ πολὺ ζουμερὸ προλογισμό του. Γιατὶ ἂν δὲ γίνει ***τόρα*** τοῦτο, θὰ χαθεῖ πολυτιμότατος θησαυρός, ποὺ θ' ἀνοίξει φωτινὸ δρόμο στὴν ἐπιστήμη τῆς λαογραφίας, ὅσο νὰ μᾶς δόσει ὁλοκληρομένο τὸ ἑλληνικὸ θάβμα.

Μὲ τὴ μελέτη τοῦ βίου καὶ ἰδίως τῆς γλώσας τῶν Ποντίων θὰ χυθεῖ νέο φῶς στὴν ἐθνική μας ἱστορία καὶ γενικὰ τῆς Ἀνατολῆς, ποὺ εἶναι ἡ αἰώνια κι' ἀνεξάντλητη πηγὴ δημιουργίας στὴν ἐξέλιξη τοῦ ἐβρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ μὲ ὁδηγὸ τὸ ἀθάνατο ἑλληνικὸ κύταρο. Θὰ ξηγηθοῦνε πολλὰ σκοτινὰ τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ κι' ἀκόμα θὰ ἑρμηνεφτοῦν ἄπειρα γλωσσολογικὰ προβλήματα...

***

Ποτὲ δὲν ἔνιωσα παρόμοια συγκίνηση, ὅπως πρωτὲς ποὺ ἔτυχα στὴν Ποντιακὴ ἀφτὴ γιορτὴ καὶ χρωσιάω μεγάλη χάρη στὸν καλότατο φίλο Μιχ. Μιχαηλίδη, ποὺ μὲ κάλεσε νὰ τηνὲ δῶ. Στὰ βάθη τῆς ψυχῆς αἰστάνθηκα ἱερὴ λαχτάρα, ποὺ μοῦ τάραξε τὰ φυλοκάρδια πληρώσαντας τὸ νοῦ μου ἀπὸ μιὰ περηφάνια πρωτοδοκίμαστη Μιλοῦσε ἡ ἀκατάλυτη φωνὴ τῆς αἰώνιας φωτοδότρας Ἑλλάδας μας ;... Δὲν ξέρω· μὰ σκέφτομαι : Δὲν εἶναι σύμβολο νεκρό, πὼς τέρμα καὶ σκοπὸς τῆς Ἀργοναφτικῆς ἐκστρατείας ἤτανε ὁ Πόντος· οὔτε εἶναι τυχαῖο ὅτι γολγοθᾶς τοῦ ὑπέρθεου Προμηθέα ἔγινε ὁ Κάφκασος—τὸ ὅριο τῆς ἑλληνικῆς δράσης. Ὁ Προμηθέας, ἀπὸ τὸν Ὄλυμπο, τὴν πηγὴ τῆς ἑλληνικῆς θεογονίας, οὔθε πῆρε τὸ φῶς, σβύνει στὸν Κάφκασο κι' οἱ Ἀργονάφτες ἀπὸ τὸ ἱερὸ Πήλιο, τοῦ πάνσοφου Χείρωνα καὶ τοῦ ἐθνάρχη Ἀχιλλέα, καταλήγουνε στὴν Κοχλίδα. Ἔτσι συμβολίζονται τὰ ὅρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

(**) Σ.τ Δ. Προλογίζοντας τὴν ἴδια παράσταση, ποὺ δόθηκε καὶ στὴν Ἀθήνα στὶς 27—10—40, λέγαμε: «Σκοπιμότατο, ἀπαραίτητο γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση τοῦ ἔργου θὰ ἦταν, ἂν μποροῦσαν ὅλες αὐτὲς οἱ παραστάσεις νὰ κινηματογραφηθοῦν μὲ σύγχρονο φωνολληπτικὸ σύστημα. Ἡ ἀξία κ' ἡ σπουδαιότητα μιᾶς τέτιας ἐργασίας, ποὺ θὰ ἐξασφάλιζε, σὰ σὲ ζωντανὸ μουσεῖο, τὴν ἀνόθευτη ἐπιβίωση ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς ποὺ ἀναφέραμε, θὰ ἦταν σοβαρότατη καὶ ἀπὸ ἄποψη ἐθνικὴ καὶ ἀπὸ ἄποψη γενικὰ ἐπιστημονικὴ καὶ ἀπὸ ἄποψη, τέλος, ψυχολογικῆς ἀνάγκης γιὰ μᾶς τοὺς ξεπατριαμένους ...». Ὅταν ἔπειτα ξαναδόθηκε ἡ ἴδια παράσταση στὴν Καλλιθέα στὶς 30 Αὐγούστου 1941, (βλ. καὶ «Χ. τ. Π.» σ. 31 καὶ 32), μὲ βεβαίωσε ὁ Δ]κὴς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας κ. Γ. Α. Μέγας, πὼς θὰ ληφθεῖ μέριμνα τὰ ἔργα αὐτὰ νὰ κινηματογραφηθοῦν μεταπολεμικῶς. Κ' ἔχομε κάθε λόγο νὰ πιστεύομε πὼς δὲ θ' ἀργήσει νὰ δοθεῖ ἡ κατάλληλη εὐκαιρία γιὰ τὴν πραγματοποίηση. Ὅσο γιὰ τὰ τραγούδια μας, ἔχουν φωνογραφηθεῖ ὡστόσο 104 ἀπὸ τὸ Σύλλογο Δημοτικῶν Τραγουδιῶν, καὶ βρίσκονται στὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο ποὺ τὸ διεύθυνε ἡ κ. Μέλπω Μερλιέ. Μόνο ποὺ πολὺ λίγες ἀπ' αὐτὲς τὶς πλάκες ἔχουν κυκλοφορήσει.

Μὰ ἐνῶ ἡ μοίρα ξαφάνιζε δῶ σιγά-σιγά, κάθε δεσμὸ μὲ τὰ περασμένα, ὁ Πόντος κρατοῦσε μιὰν «ἑστία» μὲ ἄσβυστο πῦρ τῆς ἐθνικῆς συνέχειας—τὸ ἴδιο πῦρ, που εἶχε παραδόσει κεῖ ὁ Προμηθέας μὲ τὸ χέρι του...

Ἂς σκύψουμε λοιπὸν ὅλοι νὰ μελετήσουμε τὴν ἐθνικὴ τούτη ἑστία, γιατὶ ἀφτὴ θὰ μᾶς φωτίσει ὅ,τι σκοτεινὸ ἀπομένει ἀπὸ τὴ μακραίωνη καὶ πολύδοξην ἱστορία μας.

Σαλονίκη, 30 Μάη 1944

Κ. ΝΤΑΪΦΑΣ

"ΤΗ ΤΡΙΧΑΣ ΤΟ ΓΕΦΥΡ'„ (Β')

Στὴ σχετικὴ μελέτη μου, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ τρίτο τεῦχος σελ. 63—66 τῶν «Χ. τοῦ Π.» ἔγινε διεξοδικὰ λόγος γιὰ τὴ σπουδαιότητα, τὴν ὑπόθεση, τὸ ἱστορικὸ καὶ τὶς παραλλαγὲς τοῦ τραγουδιοῦ. Στὴν παροῦσα, παραθέτομε συμπληρωματικὲς σημειώσεις καὶ μερικὲς σχετικὲς λαϊκὲς δοξασίες. Ἔτσι ὅταν ἔρθουν στὴ δημοσιότητα ὅλα τὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀφοροῦν τὴν ὑπόθεση, τότε θὰ μπορέση νὰ γίνει ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἀποκατάσταση τοῦ τραγουδιοῦ.

Ἀπὸ τὸν ἐπίλογο τοῦ τραγουδιοῦ, ποὺ δημοσιεύτηκε, ὅπως εἴπαμε παραπάνω, λείπουν τὰ ὀνόματα τῶν τόπων, ὅπου θυσιάστηκαν, οἱ δυὸ ἀδελφὲς τῆς γυναίκας τοῦ πρωτομάστορη. Ὕστερ' ἀπὸ πολλὲς ἔρευνες καὶ ἀπὸ ἀφηγήσεις πρεσβυτέρων συμπληροῦνται τὰ κενὰ μὲ τὴν ἀκόλουθη παραλλαγὴ στοὺς δύο τελευταίους στίχους.

«εἶνας ἔχτσεν τὴν Ἄδεσαν κι ἄλλε [τὸ Δεβασίρι
κ' ἐγὼ-ιν ἡ χιλᾷκλερος, τῆ Τρίχας τὸ [γεφύρι».

Τὰ τοπωνύμια ***Ἄδεσα*** καὶ ***Δεβασίρι*** φαίνεται εἶναι τὰ ἴδια μὲ τὰ ***Ἄδισα*** καὶ ***Δεβαστῖνεν***, ποὺ ἀναφέρει ὁ κ. Π. Μελανοφρύδης. Ἡ ***Ἄδισα*** εἶναι χωριὸ τοῦ ***Μεσοχαλδίου (Τορούλ)***. Δὲν εἶναι γνωστό, ἂν ὑπάρχει σχετικὴ παράδοση ποὺ νὰ δικαιολογεῖ τὴν ὀνομασία, οὔτε καὶ ὁ κ. Μελανοφρύδης ἀναφέρει γι' αὐτό. ***Δεβασίρι*** ἢ ***Δεβαστῖνεν*** εἶναι τοπωνύμια ὁλότελα ἄγνωστα. Ἐφόσον δὲν ὑπάρχουν βασικώτερες ἀποδείξεις καὶ μαρτυρίες, πιθανώτερο εἶναι, ὅτι καὶ τὰ τοπωνύμια τοῦ ἐπιλόγου τοῦ τραγουδιοῦ εἶναι μεταγενέστερη προσθήκη ἢ παραλλαγή. Ὁ λαὸς μετάπλασε ἢ ἀντικατάστησε τὰ τοπωνύμια σύμφωνα μὲ τὶς τοπικιστικὲς τάσεις του, γιὰ νὰ μπορέση νὰ συνδέση περισσότερο τὸν τόπο του μὲ τὴν ὑπόθεση, ὅπως συνέβηκε καὶ μὲ τὴν ὀνομασία τοῦ τόπου, ὅπου διαδραματίστηκε ἡ σκηνή.

Γύρω ἀπὸ τὸ γεφύρι τῆς Τρίχας, ὑπῆρχαν ποικίλες δοξασίες καὶ προλήψεις, ποὺ κυκλοφοροῦν ἀκόμα μεταξὺ τοῦ ποντιακοῦ κόσμου. Παραθέτομε χωρὶς σχόλια καὶ κρίσεις τὶς πιὸ διαδεδομένες στὶς ἐπαρχίες Χαλδίας καὶ Τραπεζούντας καὶ προπάντων στὶς μεγάλες γειτονικὲς περιοχὲς ποὺ χαρακτηρίζονταν ἀπὸ τὸν λαὸ μὲ τὶς ὀνομασίες ***Ἀνεφορία*** καὶ ***Κατεφορία*** (*).

Στὴν ***Ἀνεφορία*** νόμιζαν ὅτι τὸ γεφύρι τῆς Τρίχας βρισκόταν μακριὰ πρὸς τὴν Τρίπολη ***[μακρὰ σὴν Τρίπολην ἀπαγκαικὰ]*** πάνω στὸν ποταμὸ Χαρσιώτη (***τῆ Κανί' τὸ ποτάμ'***) χωρὶς νὰ γνωρίζουν ἀκριβῶς τὸ μέρος. Ἦταν μεγάλο καὶ ὑψηλό. Οἱ διαβάτες βλέποντας κάτω ἀπὸ τὸ γεφύρι, ἐζαλίζοντο. Σὲ μερικοὺς καὶ μάλιστα σὲ γυναῖκες φαινόταν πὼς τρέμουν οἱ τοῖχοι του! Οἱ τοῖχοι του ἦταν σκεπασμένοι μὲ λειχηνοειδῆ χόρτα. Ἀπὸ τὸ μέσο τῆς κυκλικῆς ἀψίδας (καμάρας) κρέμονταν οἱ πλεξοῦδες τῆς κόρης. Ἔχασαν τὸ χρῶμα τους ἀπὸ τὴν πολυκαιρία καὶ ἔμοιαζαν σὰν ***ζιγούδ*** (βελονόφυλλο χόρτο).

Στὴν *Κατεφορία*, πιὸ σαφέστερα, γνώριζαν καὶ τὸ γεφύρι. Πηγαίνοντας ἀπὸ ***Μιχιρτζῆ*** καὶ ***Γεσίρογλη*** πρὸς τὸ ***Τζεβιζλούκ'*** (παλαιὸ ὄνομα Καρυαί), ἀναμεταξὺ ***Γεσίρογλη*** καὶ ***Τζεβιζλούκ'***, ὑπάρχει τοποθεσία πεδινή, ποὺ λεγόταν ***Μακρὲν ὁμάλ'*** ὅπου ***ἔλαμνεν 'Ἀκρίτας, ὅνταν ἔκλεψαν τὴν κάλην ἀτ'***. Στὸ μέσον τοῦ ***ὁμάλ'*** εἶναι τὸ ***Ξεροπέγαδον*** δηλ. ξηρὴ πηγή. Ἀπὸ ἐδῶ ὁ δρόμος ὁδηγεῖ πρὸς ***τῆ Τρίχας τὸ γεφύρ'***. Εἶναι γέφυρα πέτρινη παλαιά, πάνω στὸν ποταμὸ Πυξίτη. Πάνω ἀπ' αὐτὴ περνοῦσαν μόνον διαβάτες καὶ ζῶα (ὁ δημόσιος δρόμος ἀκολουθεῖ τὴν ἄλλη ὄχθη). Ἀπὸ τὸ γεφύρι αὐτὸ ὁ δρόμος ὁδηγεῖ στὴ ***Δόλογγα***, ***Ψιρί***, ***Μαζερά***, ***Κοσμᾶ***, ***Ζανόη*** κ.λ. Οἱ τοῖχοι καὶ ἡ καμάρα τοῦ γεφυριοῦ εἶναι σκεπασμένοι μὲ ***σαρματζούχ'*** (κισσόν). Λέγεται πὼς τὰ μαλλιὰ τῆς γυναίκας, γίνηκαν κισσός, σκέπασαν τοὺς τοίχους τοῦ γεφυριοῦ κ' ἔτσι τὸ ἐστερέωσαν.

Σὰν ἐπίκαιρο θεωροῦμε καὶ τὴν ὑπόμνηση

(*) Ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ Παρυάδρη (Ζύγανα, ***Ἀεσέρ'***, ***Γουλάτ'*** ***Ἀεν-Παῦλες***) χώριζε τὴν ἀνδοχώρα ἀπὸ τὴν παραλιακή. ***Ἀνεφορία*** λεγόταν ἡ περιοχὴ ποὺ ἁπλωνόταν Ν. τῆς κορυφογραμμῆς καὶ διαρρεόταν ἀπὸ τὸν Χαρσιώτη καὶ τὰ παραποτάμια του μέχρι Κισυρτούν. [Ἵμερα, Κρώμνη, Σταυρί, Μούζαινα, χωρία Μεσοχαλδίου κλπ.]

Κατεφορία λεγόταν ἡ περιοχὴ ποὺ ἐκτεινόταν Β. τῆς κορυφογραμμῆς καὶ διαρρεόταν ἀπὸ τὸν Πυξίτη καὶ τὰ παραποτάμια του μέχρι τῆς παραλιακῆς ζώνης [Ματσούκα, Τζεβιζλούκ', Ποτάμιον Παναγίας, Γαλλίανα κ.λ.]

τῶν θεατρικῶν ἔργων, ποὺ γράφτηκαν πάνω στὴν ὑπόθεση αὐτή. Τέτοια ὑπάρχουν: 1) τοῦ Θ. Κανονίδη σὲ ποντιακὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα. Τὸ ἔργο παίχτηκε καὶ παίζεται μὲ πολλὴ ἐπιτυχία. 2) τοῦ Π. Φωτιάδη (Μαρκησίου) σὲ κοινὴ ἑλλην. δημοτικὴ γλῶσσα. Ἄγνωστο ἂν παίχτηκε ἀπὸ σκηνή.

Θεσ|νίκη 20 Μαΐου 1944.

(Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΟΙΝΟΗΣ

3.

Ἕνας κοντὸς κοντούτσικος π' ἔχ' ἔμορφη γυναῖκα,
ζελεύει ἀτεν ὁ μαχαλάς, ζελεύει ἀτεν κι ὁ κόσμος,
ζελεύει ἀτεν κι ὁ βασιλιάς, βαρὺ σαλκούνι γράφει.
Πουλεῖ ὁ κοντὸν τὰ σπίτια του, πουλεῖ τὰ μαγαζιά του
5 καὶ πάλι δὲν τοῦ φτάνανε γιὰ τὸ βαρὺ σαλκούνι.
Παίρει ὁ κοντὸν τὴν ἔμορφη καὶ στὸ τὄαρὸ̆ιν πηγαίνει.
Ἐφτὰ παζάρια γύρισε, πουδὲν τιμήν της 'κ' ηὗρε.
Σ ὅλον ἀπάνου τὸ τὄαρὸ̆ί, 'ς σὸ μέσα τὸ παζάρι—
κι ἀπάν' ἀφέντης κάθεται, σὰ βασιλιὰς κοιμᾶται—,
10 βγῆκε κ' ἕνας γενίτὄαρης κ' ἐδῶκεν τὴν τιμή της.
«Φέρε, κοντέ μ', τὴν ἔμορφη σ' καὶ πάρε τὴν τιμή της».
«Χίλια κάνουν τὰ φρύδια της καὶ μύρια ἡ τιμή της
καὶ τὸ καμαροφρύδι της ἀμέτρητα χιλιάδες».
Τοὺς εἶδαν τ' οὐρανοῦ πουλιὰ καὶ κελαϊδοῦν καὶ λένε:
15 «Παίρνει ἀδελφὸς τὴν ἀδελφὴ καὶ γνωριμιὰ δὲν παίρνουν».
Καὶ τότε λέει ὁ βασιλιάς: «Πές μου, κόρη, ἀπὸ ποῦ εἶσαι;».
«Ἡ μάνα μου εἶν' ἀπ' τὰ Χανιὰ κι ὁ κύρη μ' ἀπ' τὴν Πούρσα.
Εἶχα μάναν κ' ἐπέθανε, εἶχα κύρην κ' ἐχάθε·
κ' ἔχ' ἀδελφὸ στὴν ξενητιὰ καὶ λείπει χρόνους δέκα·
20 'κὶ ξέρω ἂν εἶναι ζωντανός, 'κὶ ξέρω πεθαμένος.»
«Κοντέ μ', πάρε τὴν ἔμορφη σ' κι ἂς ἔχεις τὴν τιμή της
καὶ τὰ φλουριὰ ποὺ σ' ἔδωκα νὰ εἶναι τὸ προικιό της.»

4.

Κάτω σὴν ἁγιὰ Μαρίνα καὶ σὴν Παναγιά,
δώδεκα χρονῶν κοράὄ̆ιο ἔνι καλογριά.
Μὲ σταυρούς, μὲ κομπολόγια πάει σὴν ἐγκλεὄ̆ιὰ
κι οὔτε τὸ σταυρό της κάνει, οὔτε προὄ̆κυνᾶ.
5 Μέσ' στὸ σταυροδρόμι στέκει καὶ κρασὶν πουλεῖ.
Πέρασ' ἕνα κεμιτὄ̆άκι, μιᾶς χήρας παιδί.
«Τί πουλεῖς, μωρὴ κολόγρια δώδεκα χρονῶ;»
«Ἔχω πέρδικα ψημένη καὶ γλυκὸ κρασί,
γιὰ νὰ παίρω ν' ἀγκαλιάσω μιᾶς χήρας παιδί.»
10 «Σὰν μεθύζω, μωρ' καλόγρια, ποῦ νὰ κοιμηθῶ;»
Καὶ τοῦ λέει ἡ καλόγρια: «Πᾶμε στὸ κελλί.
Ἔχω πάπλωμα στρωμένο καὶ χρυσὸ χαλί
καὶ κορμὶ γιὰ ν' ἀγκαλιάσεις ὡς νὰ βαριαστεῖς·
ἄσπρον ἔνι σὰν τὸ γάλα, σὰ λεβρὸν τυρί.».
15 «Μὴν κολάζεις τὴν ψυχή σου καὶ τὸ ράσο σου.»

Ι. Τ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογὴ κ. ΗΛ. Α. ΤΣΙΡΚΙΝΙΔΗ
(Ἀφήγηση κ. ΜΑΓΔΑΛΗΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ)

3.

Οἱ Τοῦρκ' ὄνταν ἐκούρσευαν τὴν Πόλ', τὴν Ρωμανίαν,
ἐκούρσευαν τὰς ἔγκληὄ̆ᾳ κ' ἐπαίρναν τὰ εἰκόνας
κ' ἐπαίρνανε χρυσὰ σταυρὰ καὶ ἄργυρα καντήλᾳ,
'κούρσευαν τὸν 'Αντρόνικον κ' ἐπαίρνανε τὴν κάλ'ν ἀτ'
5 κ' ἡ κάλ' ᾳτ' ἔτον ἔμποδος, σ' ἀγούρ' ἐμποδισμέντσα,
ἐπῆγεν κ' ἐπαιδόκησεν σ' 'Αμίρ-ᾳλημ τὰ σκάλας
κι 'Αμίρ-ᾳλης ἐπέρπαξεν μὲ τὰ χρυσὰ ἐγκούνᾳ.
Σὰ φανερὰ ταντίνιζεν σὰ κρύφα δᾳρμενεύει:
«Ὑιέ μ', ἂν ζεῖς κι ἂν μεγαλώντς σὴ Ρωμανίαν φύγον
10 εἶχες κύρην 'Αντρόνικον καλαδελφὸν Ξαντῖνον».
Ἔζησεν κ' ἐμεγάλωσεν, σὴ Ρωμανίαν σύρει.
«Ἀμίρ ᾳλημ, 'Αμίρ ᾳλημ. . . . . .
Τὸ ψωμί σ' πολλὰ ἔφαγα, τὸ νερό σ' πολλὰ ἔπα,
τ' ὀμμάτᾳ μ' ἐθαμπούρωσαν καὶ τὸ σπαθί μ' ἔχ' ἄχναν
15 . . . . . παίρω κ' ἐσὲν σὴν ἄκραν»...*

4.

Μάνα, ποῖσο με παξιμάτ', μάνα, θὰ ξενιτεύω
καὶ μὲ τὰ δάκρᾳ σ' θόλωσον καὶ μὲ τὴν ἄχνα σ' ψέσον.
Θὰ πάγω μὲ τ' ἀγερᾳνοὺς μὲ τ' ἄοιδᾳ χελιδόνᾳ
κι ἀγερᾳνοί μ' θὰ κλώσκουνταν, χενιδόνᾳ μ' γυρίζ'νε
5 κ' ἐγώ, μάνα μ', 'κὶ' κλώσκουμαι καὶ ἄλλο 'κὶ' γυρίζω.
Εὐκέθ', μάνα μ', εὐκέθ' μάνα μ', εὐκέθ, μὴ καταρᾶσαι
αὔριον ἔρται τ' 'Α-Γωργί' καὶ πᾶς σὴν ἐκκλησίαν
κ' ἐλέπεις τὰ συμπαίδᾳ μου πῶς ψάλ'νε, πῶς δεβάζ'νε
10 κ' ἐλέπ'ς τὸν τόπον μ' εὔκαιρον καὶ καίγετ' ἡ καρδιά σ'.

5.

Τρεῖς ἀετοὶ καὶ τρεῖς βοϊνοὶ καὶ τρεῖς γαϊτᾳνωμένοι,
ἐπήρανε πολλὰ κρασὶν κ' ἐπῆγαν τρὼν καὶ πίν'νε.
Ἕνας ἔπεν πολλὰ κρασὶν κ' ἐμέθυσεν κ' ἐρροῦξεν.
Ἄλλος ἐγάπανεν μακρὰ κ' ἐὄ̆άὄ̆εψεν τὴ στράταν
5 Κι ἄλλος ἐπαραγέρασεν κ' ἐτσακοφτερουλίεν.
Μὴ κλαῖτ' ᾳτον π' ἐμέθυσεν, ἀπομεθεῖ καὶ σ'κοῦται
Μὴ κλαῖτ' ᾳτον π' ἐγάπανεν, κατερωτᾶ καὶ πάει
Κλαψίτ' ᾳτον π' ἐγέρασεν κ' ἐτσακοφτερουλίεν.

ΔΙΣΤΙΧΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΣΤΑΥΡΙ

Συλλογὴ κ. (Δ.Κ.Π.) ΣΤΑΥΡΙΩΤΗ

133 'Ανάθεμα ἀίκ'ς γονέοις καὶ ἄρ' ἀίκ'ς μαννάδες,
ποὺ 'κὶ 'παντρεύ'ν τὰ κορ'τζόπα, νὰ χαίρουν οἱ γιοσμᾶδες.
4 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, ἀνάθεμα σε μάισσα,
τρία λιρόπα γιὰ τ' ἐσὲν τὴν μουφρεζὲν ἐφάισα.
135 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα καὶ τῆ [Σταυρί'] τ' ἀγάδας,
ἐχάλασαν κ' ἐρήμαξαν τὰ δύο μαχαλάδας.
6 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κορ'τζόπον τὸ ἰνάτι σ',
κάθαν ἡμέραν ξύλον τρώς, πῶς 'κὶ γιλεύ' τ' ὀμμάτι σ'
7 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα κόρη,, ντὸ θὰἐποίν'νες,

* Ἀτελὴς παραλλαγὴ τοῦ τραγουδιοῦ «ὁ αἰχμάλωτος». Βλ. 'Αρχ. Πόντου», Α, 89.

ὄνταν θ' ἐπαίρ'νες τὸν [ἀγᾶν] ἐμὲν πελᾷν ντ' ἐφήν'νες ;
8 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τὰ φαντασίας,
εὐτάγ'νε μας κ' ἐβγαίνομε μικροὶ σὰ ξενιτείας.
9 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τ' ἐσὰ τ' ἀδέλφᾳ,
'κι ἀφήν'νε μας νὰ χαίρουμες καὶ νὰ εὐτάμε κέιφᾳ
140 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τ' ἐσὸν τὴν ζήση,
καμμίαν 'κ' εἶδα νὰ γελᾷ τ' ἔμορφον τὸ κατσί σ'-ι.
1 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τ' ἐσὸν τὴν θείαν,
'κ' ἐφέκε σε νὰ ἔρχεσαι νὰ 'λέπω σ' ἀλλομίαν.
2 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τ' ἐσὸν τὸν πάππον,
ἐμὲν ἐντῶκεν σὸ πλακὶν κ' ἐδέκε σε τὸν Πλάκον.
3 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τ' ἐσὸν τὸν πόνον,
ἀτὸ λαρωμονὴν 'κὶ παίρ' ἐγέντον ἕναν χρόνον.
4 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τῇ Βαρενοῦ-ι,
καὶ ὁ [Δεσπότ'ς] ἂς ξύν' καὶ γράν', παὄκεῖ εἶν' τ' ἐκεινοῦ-ι ;
145 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τὴν γειτονία σ',
ἤντσαν ἔρται σὸ παρακάδ' εὐτάν ἄτον μαείας.
6 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τὴν δᾳρμενεία σ',
ἔρθα κ' ἐγένουμ'νε ρεζίλτς ἀπέσ' σὴ γειτονία σ' :
7 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τὴν καλομάννα σ',
νὰ θάφτ'ν ἄτεν χωρὶς ποπᾶν, χωρὶς νὰ κροῦν καμπάνας.
8 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τὴν ποπαδίαν,
ἐκαλοπέρεν τὸν παιδᾶν κ' ἐποῖκε σ' ᾳδικίαν.
9 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τὸ κατωθύρι σ',
ἡ μάννα σ' 'κ' ἐκανείτονε, ἐρχίνεσεν κι ὁ κύρη σ'.
150 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη τὸ μαξιλλάρι σ'
σ'κῶσον καὶ θέκον ἐκειαπάν', τ' ἔρημον τὸ κιφάλι σ'.
1 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, κόρη, τὸ χωραφόπο σ',
ἀτὸ αἰτία 'γέντονε κ' ἐφέκε σε σὸν τόπο σ'.
2 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, ντὸ θὰ 'φτὰς τὸ καλόν-ι,
ἀτὸ τὸ τὄαλουμόπο σου, ἐμὲν θὰ παλαλώνῃ.
3 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, ντὸ θ' εὐτὰς τὴν δουλείαν,
ἔκαψες τὸ καρδόπο μου καὶ μὲ τὴν μασχαρίαν.
4 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα, τριπλὰ ἀνάθεμά σε,
ντ' ἐποίκαμε τὸ σεβταλούκ' ἐσὺ πῶς 'κ' ἐνθυμᾶσαι!
155 'Ανάθεμα, ἀνάθεμα τὸ περαγκιάν' τ' ὀξέας,
ἀτὰ πα ἐγροικοῦν' ἄτο ντὸ εἶμαι ξενιτέας.
6 'Ανάθεμα ἂν θ' ἔκλαιγα κ' ἔτρωγα τὴν καρδία μ',
ἂν ἔξερα μικρὸν ἀρνί μ', θὰ 'λέπω σ' ἀλλομίαν.
7 'Ανάθεμα, θειίτσα μου, ἀίκον μασχαρίαν!
ἐποῖκες με κ' ἐρρώστεσα ἀσ' σὴν στενοχωρίαν.
8 'Ανάθεμα καὶ τὰ μακρά, ἂν εἶν' καὶ πολιτείας,
ὄνταν ἀκοῦς κουρφίζ'ν ἄτα, ἐσὺ τσούπα τ' ὠτία σ'.
9 'Ανάθεμα καὶ τὰ μακρά, ὄθεν θὰ πᾶς γονεύῃς
νὰ παίρ' ᾳτα ἡ θάλασσα κ' ἐσύ πα νὰ πατεύῃς.
160 'Ανάθεμα καὶ τὴν σεβτὰν κι ἀσ' ὅλεν τὸ καλλίον,
ποὺ 'κ' ἐγροικᾷ ν' εὐτάῃ ἄτο, τρώει ὀξῶκὰ τὸν κρύον.
1 'Ανάθεμα καὶ τὴν σεβτὰν 'κι ἀφήν' κάν'νὰν ραχάτᾳ,
κλώθ' ἀπαδά, κλώθ' ἀπακεῖ, ρούζ' ᾳτον σὰ κρεββάτᾳ.
2 'Ανάθεμα καὶ τῇ χωρί'σ' τὴν μαχαλὰν τὸ κάθεν,
ἡ ἐντροπὴ καὶ τὸ ναμούσ' ἐπεκειαπέσ' ἐχάθεν.
3 'Ανάθεμα καὶ τὸ Πατόμ', τὸ Σοχοὺμ καὶ τὴν Κάκραν,

ἀτὰ τὰ τσόλᾳ ἔφααν τῇ [Κερεκῆς] τὸν ἄντραν.
4 'Ανάθεμα καὶ τὸ Γουλάτ', ἀσ' σ' 'Εξεκόκ' καὶ ἄνθεν,
ἐπιδέβεν τ' ἀρνόπο μου καὶ ἄλλο πα 'κ' ἐφάνθεν.
165 'Ανάθεμα καὶ τὸ Γουλάτ', ἂς ἔν' καὶ κουρφισμένον,
ἔφαεν τὴν τρυγόνα μου, νὰ ἔν' ἀφωρισμένον.
6 'Ανάθεμα καὶ τὸ [Γουλάτ'], τῇ [Γουλατί'] τὰ στράτας,
ποίκανε μ' ἐροθύμεσα τὰ πλουμιστὰ τ' ὀμμάτᾳ σ'.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ

ΤΣΙΤΗΣ

Τῇ Λαμπίας τ' ὄρωμαν.

Τοῦ κ. ΤΣΙΤΕΝΟΥ

Μίαν ἡ Μαρία (1) ἐσέγκεν σὸν νοῦν ἀτ'ς νὰ πάη σὴν Τραπεζούνταν. 'Εκεῖ εἶχεν τ' ὀσπίτ' τ' ἀδελφοῦ ἀτ'ς τῇ Λαζάρ'. 'Ο ἴδιον ἂν ἐπέθανεν πά, εἶχεν τρία τέσσερα ἀγούρᾳ καὶ τ' ὀσπίτ'ν ἀτ' ἀνοιχτὸν σ' ὅλτς τοὶ χωρέτ'ς. Εἶχεν κι' ἄλλτς συγγενούς. Ἄμα εἶχεν καὶ τ' ἐγγόν'ν ἀτ'ς, π' ἐσπούδαζεν καὶ τὴν συμπεθέραν ἀτ'ς τὴν Ἄνναν, τὴν καλομάναν ἄθε. Πολλὰ ἀγαπεμέν' συμπεθερεῖ ἔσαν. Ἄμον εἰνὸς ὀσπιτί' ἀνθρῶπ'. Τὸ καλοκαίρ' ἐξέβεν ἡ Ἄννα μὲ τὸ παιδὶν σὸ χωρίον καὶ εἶπεν ἀτην :

—Μαρία, τὸν χειμογκὸν ἔλα εὕρᾳ μας σὴν Τραπεζούνταν καὶ σὴ Λαμπρῆν κιάν' ξαναγυρίεις. Καὶ ἡ Μαρία πα ἐσέγκεν ἀτο σὸν νοῦν ἀτ'ς. Τὰ πορπατέματα πα ἐγάπανεν. Σ' ἕναν τόπον νὰ στέκ' 'κ' ἐθέλνεν. Σὸν Σταυρίτεν κέσ' ἐμελέτανεν ἀ πῶς θὰ πάει σὴν Τραπεζούνταν. Χὰ θὰ τελειών' ὁ μήνας, ἔλεγεν. Θὰ βάλομ' ὅλᾳ ἀπέσ', θὰ φέρομ' καὶ τὰ τσίκουτα καὶ τὰ τεβόρᾳ κ' ἐπεκεῖ θὰ λέω τοὶ νυφάντας : Χὰ θ' ἀφήνω σας τ' ὀσπίτ' φάτε, πίάτε, τὰ χαϊβάνᾳ τερέστε καλά, ἐγὼ θὰ πάω στὴν Τραπεζούνταν, σ' ἐγγόνᾳ μ' καὶ σ' ἀνέψᾳ μ'.

Ἄμον τ' ἐξέβεν ὁ Σταυρίτες, ἐρχίνεσεν νὰ ἐφτάει τὰ ἑτοιμασίας ἀτ'ς. Ἐζούμωσεν νὰ ἐφτάει τὰ παξιμάτᾳ τῇ Τσίτες. Τῇ Τσίτες τὸ κοκκὶν ἔτονε παινεμένον καὶ τὸ νερὸν ἄθε πα κάπως ἐδίνεν ἕναν νοστιμάδαν σὰ παξιμάτᾳ καί, κρούντσᾳ ἐγίντανε. Σ' ὀλόγερα τὰ χωρία κέσ' καὶ σὴν Ἄρδασαν καὶ σὴν Κιμιδχάνὰν καὶ σὴν Τραπεζούνταν πα, ἔξεραν τὰ παξιμάτᾳ τῇ Τσίτες. Θὰ ἐφέρνεν χετιάδες σ' ὅλτς σοὶ συγγενοὺς ἀτ'ς καὶ σοὶ φίλτς. 'Ετοίμασεν καὶ τὸ βούτορον ἀτ'ς καὶ καϊμάκια εἶχεν ἀσ' σὸ καλοκαίρ' καὶ ἤντᾳν ἀγνᾷρ' εἶχεν σὸ χωρίον. 'Η Μαρία ἔτον εὐχαριστεμέντσα—εἶπαμε, τὰ πορπατίας ἐγάπανεν. Θὰ ἔλεπεν καὶ τὰ ἐγγόνᾳ τ'ς καὶ τ' ἀνέψᾳ τ'ς καὶ τ' ὀσπίτᾳ τουν καὶ θὰ εὐχαριστείουτον καὶ τ' ἐκεινέτερον τὸ χαῖήρ' πα θὰ ἐποῖνεν. 'Ατὰ ἐνούνιζεν καὶ ἐκάθουτον κ' ἐσ'κοῦντον. Χὰ θὰ ἀχπάὄκεται καὶ στέκ'. Πέφτ' ἡμέραν ἔτον καὶ τὴν Δευτέραν θὰ ἐμπαίν' σὸν δρόμον. Σὸ βράδον ἀπάν' σὸ κατωθύρ' ἐκάθουντον καὶ κάτ' ἐμιλᾷχκουντον. Τερχὰλ τῇ Κυζήρ' ὁ Λάζαρον τρέχ' :

—Θεία Μαρία, θεία Μαρία, τὄαῖζ', φῶς στ' ὀμμάτᾳ σ'! Ἔρθα νὰ στη χαρᾷζω σε. Καὶ τὰ στηχαρᾷσματα ἀῖν—ὀῖνα 'κί θὰ εἶναι. 'Ο Θόδωρον ἔρθεν. 'Εγὼ σὴν Ἄρδασαν ἐφέκα τον. Τρία μουλάρᾳ φορτωμένα φέρ'ν ἄτον. Χὰ ἐντῶκεν σὸ Φυλλέρ' κιάν'.

—Εὐχαριστῶ σε, Λάζαρε, εὐχαριστῶ σε, εἶπεν ἡ Μαρία, καὶ ἐπῆγεν ἀπέσ', ἔνοιξεν τὸ τολάπ'ν ἀτ'ς καὶ ἔφερεν ἕναν μετζήτ' ἐδέκεν ἄτον.

'Ο Θόδωρον ἔτον τῇ Μαρίας ὁ τρανὸν ὁ γιόν. Σὸ Ροστὸφ σῇ κυροῦ ἀτ' τὰ δουλείας ἀπάν' ἔστεκεν. Καὶ ἀσ' ἐπέθανεν ὁ κύρ'ς ἀτ' κιάν', ὅλᾳ σὰ χέρᾳ τ' ἔτανε.

'Η Μαρία ἐχάρεν τὸ ἔρται ὁ γιὸς ἀτ'ς. 'Εφώναξεν τοὶ νυφάδας, ἐδέκεν ἀτ'ς δᾳρμενείας νὰ ἀνοί'νε τ'

(1) Σ. τ. Δ. Πρόκειται γιὰ τὴ Μαρία «τῆ Ζωγραφάντων», ἀντιπροσωπευτικὸ τύπο γυναίκας δυναμικῆς, ὅπου σκιαγραφεῖ ὁ συνεργάτης μας κ. Τσιτενὸς καὶ σὲ ἄλλα δύο ἀνέκδοτα, δημοσιευμένα στὸ 5)6 τεῦχος μας, σελ. 117—120.

ὀτάδας, νὰ τεροῦνε γιάμ' 'κ' εἶναι σπογγισμένα καλὰ καὶ νὰ διορθών'νε ὅλα, χὰ θὰ ἔρται ὁ Θόδωρον καὶ μισαφίρ' πολλοὶ θὰ ἔρταν σὸ καλωσόρεμαν. Ν' ἄφνε καὶ τ' ὀτζάκ' νὰ ἐφτάνε καβέν.

Πολλὰ 'κ' ἐπέρασεν, σῆ Γιαννικάντων κιάν' τρανὰ λαχουδίας. Ἡ Μαρία ἔτρεξεν ἀπάν' σ' ἐξώπορτον, σῆ γιοῦ ἀτ'ς τὴν ἀπαντήν. Κι ἀτὸς πὰ μὲ τὰ μουλάρᾳ καὶ τοὶ γατιρτζῆδας ἐτᾳέτεψεν σὴν πόρταν. Ἐγκαλᾷστεν ἐφίλεσεν ἀτον, ἐκαλωσόρεψεν κι ὅλτς π' ἔταν μὲ τ' ἐκεῖνον καὶ ἐυέβαν σ' ὀσπίτ' ἀπέσ'. Τῆ Μαρίας τ' ἀρχοντόσπιτον εἶχεν ἀσ' ὅλᾳ. Τοὶ ξέντς ὅλτς ἐτραπέζωσεν καὶ ἤντσαν ἔτον νὰ φεύ' μακρά, ἐπῆγεν, κι ὅσοι ἔταν ν' ἀπομέν'νε, ἐπέμναν. Τὸ χωρίον ὅλον ἔρθεν σὰ καλωσορέματα καὶ σὰ φωστομμάτᾳ. Καὶ καθένας ἐρώτεσεν καὶ γιὰ τ' ἐκεινοῦ τ' ἀνθρώπ'ς π' ἔταν σὴ Ρουσίαν. Καὶ χαμὰν χαμὰν γιὰ τ' ὅλτς πα ὁ Θόδωρον κάτ' ἔξερεν. 'Ασ' σὴν Ρουσίαν π' ἔρτανε, ὅλ', ἐμαθάν' νανε γιὰ τοὶ γειτονάδες ἀτουν. Καὶ ὁ Θόδωρον ἀπὸ μακρὰ ἔρχουντον. 'Ασ' σὸ Ροστὸφ ὥς τὴν Τραπεζούνταν πολλὰ πολιτείας ἐπέρασεν καὶ παντοῦ εὗρεν γειτονάδες καὶ ἔμαθεν καὶ γιὰ τ' ἐκείντς τιναν 'κ' εἶδεν.

'Επέρασαν κάμποσα ἡμέρας. Ἡ Μαρία τῆ Τραπεζούντας τὸ πάσιμον 'κ' ἐνέσπαλεν. Σὸ τραπέζ' ἀπάν' ἕναν δύο φορὰς ἐθέλεσεν νὰ κιοζετεύ' πῶς θὰ ἐλέπ' ᾳτο ὁ Θόδωρον. Ἔξερεν πόσον αὐτήχολος ἔτον καὶ 'κ' ἐθέλ'νεν νὰ ἐβγάλ' ᾳτον σὸν πρόσωπον ἀτ'ς. Ἄμον το εἶδεν πῶς 'κὶ θὰ ἐπορεῖ νὰ καντουρεύ' ᾳτον, ἄλλο ἀπάν' 'κ' ἔσυρεν.

Ἐπέρασεν Ἀεργίτες καὶ ὁ Χριστιανάρτς. Κι ὁ Καλαντάρτς πα ἐβγαίν' καὶ στέκ'. Ὁ χειμογκὸν χὰ θὰ ἐβγαίν' καὶ ἡ Μαρία μὲ τ' ὀσήμερον καὶ μὲ τὸ αὔριον σὴν Τραπεζούνταν 'κ' ἐπῆγεν Ἄμα ἡ Μαρία 'κ ἔτον ἀσ' σ' ἀνθρώπ'ς ποὶ 'κ' ἐφτάνε τὰ θελήματα τουν.

'Ασ' σ' ὀσπί'ν ἀτ'ς ἀπαγκέσ' ὁμάλᾳ ὁμάλᾳ ἐπῆγεν οὓς τὴν ἐκκλησίαν, σὸ πεγάδ' κεικὰ κ' ἐπεκεῖ ἐπέρασεν τ' ὁρμὶν ξαν ὁμάλᾳ ἐκεῖ πλὰν κεικὰ εὗρεν τὴν Λαμπίαν σ' ὀσπιτόπον ἀτ'ς. Ἄμον ξεχωριστὸν ἔτον τῆ Λαμπίας τ' ὀσπίτ' καὶ ἄμον κελὶν πα ἐμοίαζεν. Ἡ Λαμπία ἔτον ὀλίγον τεβεκελῆσσα καὶ ἡ Μαρία πάντα ἐβοήθανεν ἀτην. Πολλὰ πα 'κ' ἔκουεν. Ἄμον το εἶδεν τὴν Μαρίαν εὐχαριστέθεν ἀ, πῶς ἐπῆγεν σ' ὀσπί'ν ἀτ'ς καὶ ντὸ θὰ ἐποῖνεν 'κ' ἔξερεν.

—Λαμπία, εἶπεν ἡ Μαρία, τιδὲν 'κὶ θέλω, μὴ νεγκάδκεσαι. Ἕναν πράμαν θὰ λέγω σε κ' ἐφτάς. Θὰ ἔρχεσαι πουρνὰ σ' ἐμά. Ὁ Θόδωρον θὰ ἔν' ἐκεῖ. Γιὰ θ' ἀραεύ'ς ἀτον καὶ θὰ λὲς ἀτο κεῖ: «Θόδωρε, θὰ λές ἀτον, εἶδα σε ἕναν ὄρωμαν. Ἔρχουμ'νε, τεῖ, ἀσ' 'Αράτσ' κέσ' καὶ ἐσύ πα φορεμένος καὶ ὄκεπασμένος μὲ τὴν κουκούλαν σ' ὠμία σ' καὶ τὸ φέσ' πα ὀλίγον πιζάρωτα. 'Εμκέσ' ἐσὺ κι ἀποπίσ' ἡ Χαβᾳνίτσα μὲ τὸ δίσακκον σ' ὠμία τ'ς. Ἔταν κι ἄλλ' πολλοὶ ἅμα ἐγὼ ἐσᾶς ἐπᾳνλᾷεψα. Εἶπα σε: Θόδωρε, μέρ' πάτε καὶ εἶπες με: Σὸν Τριαναρχῶν, σὸν κούμπαρο μ' τὸν Κόκκινον». Γιὰ ἂς τερῶ θὰ ἐπορεῖς καὶ λές ἀτα;

—Πῶς 'κ' ἐπορῶ, θεία Μαρία, εἶπεν ἡ Λαμπια, θὰ λέγ' ἀτα ὅπως εἶπες με.

Τ' ἄλλ' τὴν ἡμέραν, σύναυγα ἡ Λαμπία σῆ Μαρίας τὴν αὐλὴν ἀπέσ' ἐκαρδουλάεψεν τὸν Θόδωρον.

—Θόδωρε, εἶπεν ἀτον, ἀπόψ' εἶδα σε ἕναν καλὸν ὄρωμαν. Θὰ πάτε σὸν Τριαναρχῶν σῆ Ποταμάντων· καὶ εἶπεν ἀτον τ' ὄρωμαν, ὅπως ἐδᾳρμένεψεν ἀτην ἡ Μαρία.

Ὁ Θόδωρον ἄμον τ' ἔκ'σεν ἀτο εἶπεν ἀπέσ' ἀτ': Ἡ Λαμπία τεβεκελῆσσα ἔν' καὶ τ' ὁρώματα τ'ς ἐβγαίν'νε. Ἂς ἑτοιμάσκουμες νὰ πάμε· καὶ ἐκούϊξεν τὴν Χαβᾳνίτσαν, τὴν γυναίκαν ἀτ' καὶ εἶπεν κ' ἐκείνεν νὰ ἑτοιμάδκεται. Ἡ Μαρία ἄμον τ' ἔκ'σεν ἀτο ἐπερτδαμλᾷεψεν. Ἡ δουλεία τ'ς ἐέντον. Ὁ Θόδωρον ἑτοιμάεν νὰ πάει σὸν Τριαναρχῶν κι ἀτὲ ἔστειλεν χαπάρ' σὸν κίρβαν ἀτ'ς τὸν 'Απτουλλὰν νὰ ἔρται εὑρίκ' ᾳτεν. Ὁ 'Απτουλλάχ'ς τῆ Μαρίας τὸν λόγον δύο 'κ' ἐποῖνεν ἀ. Τ' ἐπῆρεν τὸ μένυγμαν καὶ τ' ἔρθεν ἕναν ἔτονε.

—Κίρβα 'Απτουλλά, εἶπεν ἀτον, πουρνὰ σὰ ξημερώματα γαρδοῦ μὲ τὸ μουλάρι σ' θὰ εὑρίεσαι ἀδακά, σὴν πόρτα μ' ἀπάν'. Θὰ παίρτς με καὶ πάς σὴν Τραπεζούνταν. Ἄμα οὓς τὸ μεσημέρ' θὰ 'πιδᾳβαίνομε τὴν Ζύγαναν. Φογοῦμαι γυρίζ' ἀσ' σὸν Τριεραρχῶν ὁ Θόδωρον καὶ τρέχ' ἀποπίσ' ἐμουν ἐφτάν'μας.

—Πέκι, κίρβα Μαρία, πάδ ἰστινέ, εἶπεν ὁ 'Απτουλλάς. Τᾶλλ' τὴν ἡμέραν μὲ τ' ἐξίαστρα ἐσέβαν σὸν δρόμον ἡ Μαρία καὶ 'Απτουλλάς. Τὸ μουλάρ' ἐφόρτωσαν ἀ ἀσ' σὰ ἑτοιμασίας ἀτ'ς, ἐποῖκεν ἀ τεμπελίκ' καὶ ἐκάτσεν ἀπάν'. 'Απτουλλάς πα ἀποπίσ'. 'Αδὰ εἶσαι ἐκεῖ εἶσαι, χωρὶς νὰ ὀγραεύ'νε σὴν Ἄρδασαν ἐπιδέβαν τὴν Ζύγαναν καὶ τ' ἄλλ' τὴν ἡμέραν σὴν βραδὴν ἀπάν' ἔφτασαν σὴν Τραπεζούνταν.

Ὄνταν ἐγύρτσεν ἀσ' σὸ πανογύρ' ὁ Θόδωρον τὴν Μαρίαν σ' ὀσπίτ' 'κ' εὗρεν. Ἄντζαν ἐγροίκ'σεν τὸ παιγνίδ' τ' ἔπαιξεν ἀτον Ἔτρεξεν ἀδὰ κι ἀκεῖ, εὗρεν τὴ Λαμπίαν. Αὐτήχολος ὅπως ἔτον, ἐδέκεν ἀτην ἕναν συλέν. Ἡ Λαμπία ὕστερα πάντα ἔλεεν ἀτο. Καὶ ἐστέκουντον ἕνα ξὰ καὶ ξαν ἐρώτανεν:

—Κιὰ ἔμορφα 'κ' ἐποῖκε με;

Λεξιλόγιο: ὄρωμαν = *ὄνειρο*· μίαν *μιὰ φορά, κάποτε*· ἐσέγκεν = *ἔβαλε*· Σταυρίτες=*Σεπτέμβριος*· κέσ'= *ὁλόγυρα*· Χὰ=*νὰ τώρα*· τδίκουτα = *φύλλα*· τεβόρᾳ=*φύλλα ἐλάτης*· χαϊβάνᾳ=*λ. ἀ.* hayvan, *ζῶα*· ἄμον το = *ὅταν, μόλις*· ἐξέβεν=*βγῆκε*· κοκκὶν= *σιτάρι*· κρούντδᾳ=*ξηρά*, χετιάδες = *λ. ἀ.* hediye, *δῶρα*· ἀγνᾷρ' = *σπάνιο καὶ περιζήτητο*· ᾳχπάδκεται = *ξεκινάει*· ἐμιλᾷχκουτον=*ἐκαθάριζε σιτάρι, φακὴ ἢ καὶ ἄλλα ὄσπρια* τερχάλ=*λ.π.ἀ.* derhal, *ἀμέσως*· τδαΐζ'=*φωνάζει*· φῶς στ' ὀμμάτᾳ σ'=*ἀνάλογο μὲ τὸ καλῶς τὸν δέχτηκες*· στηχαρᾷζω = *φέρνω πρῶτος τὴν καλὴ εἴδηση*. ἀΐν ὀΐνα = *ὅ,τι τύχει*· ἐφέκατον=*τὸν ἄφησα*· ἐντῶκεν=*χτύπησε, πῆρε τὸ δρόμο*· μετζῆτ' = *λ. ἀ.* meçidiye, *τούρκικο νόμισμα ἀσημένιο μεγάλο, ἴσια μὲ τέσσαρες προπολεμικὲς δραχμὲς Γεωργίου Α'*· χέρᾳ = *χέρια*· δᾳρμενείας = *ὁδηγίες, συμβουλές*· γιάμ'=*μήπως*· λαχουδίας=*φωνές, θόρυβος*· γατιρτζῆδες = *λ.τ.* katırçi, *ἀγωγιάτες, μουλαράδες*· ἐτᾳέτεψεν=*λ.τ.* dayatmak, *ἀκούμπησε, στηλώθηκε*· ἤντσαν=*ὅποιος*· χαμὰν χαμὰν=*λ.τ.* heman, *σχεδόν*· 'κ' ἐνέσπαλεν=*δὲν ξέχασε*· κιοζετεύω= *λ.τ.* gözetmek, *βολιδοσκοπῶ*· αὐτήχολος=*ὀξύθυμος*· καντουρεύω=*λ.τ.* kandırmak *ξεγελῶ*· ἀπάν' 'κ' ἔσυρεν = *δὲν ἔκαμε νύξη*· Ἀεργίτες=*Νοέμβριος*· Χριστιανάρτς = *Δεκέμβριος*· ἀπαγκέσ' = *ἀπὸ πάνω μεριά*· τεβεκελῆσσα=*λ.τ.* devekkeli, *ἁπλοϊκή*· νεγκάδκεσαι=*κουράζεσαι*· ἀραεύω= *λ.τ.* aramak, *ζητῶ, ψάχνω νὰ βρῶ* τεῖ=*λ. τ.* deyi, *δῆθεν*· πιζάρωτα=*λιγάκι στραβά*· ἐμκέσ'=*μπροστά—πρὸς τὰ μπρός*· ἐπᾳνλᾷεψα=*λ. τ.* bellemek, *γνώρισα*· ἐκαρδουλάεψεν= *λ.τ.* karsılamak, *συνάντησα, βρέθηκε ἀντίκρυ*· ἐδᾳρμένεψεν=*δρμήνεψε*· ἀπέσ' ἀτ'=*μέσα του* ἐκούϊξεν = *φώναξε*· ἐπερτδαμλᾷεψεν= *λ. τ.* perçinlemek, *ἐπικύρωσε, ἐνίσχυσε*· ἐέντον=*ἔγινε*· ἀτὲ= *αὐτή*· κίρβας = *φίλος καρδιακός*· γαρδού=*λ.τ.* karsı, *ἀντίκρυ, κοντά*· ἀδακά, =*ἐδῶ*· πιδᾳβαίνω=πέκι=*λ.τ. πολὺ κα. λά*· πάδ ἰστινὲ=*φρ. τουρ.* bas üstüné, *πάνω στὸ κεφάλι μου, εὐχαρίστως*· ἐξίαστρα=*ἀστερισμός, ἡ πούλια*· τεμπελίκ' =*λ.τ.* tembellik, *μισὸ ἀλογοφόρτι, ὀκνηρία*· ὀγραεύω=*λ. τ.* ogramak. *πάγω, περνῶ*· ἄντζαν = *λ.τ.* anca, *μόλις*· συλέν = *ἀπὸ τὸ ξυλέα, μπάτσος*· ἕνα ξά =*λιγάκι*.

Συλλογὴ κ. ΙΩΑΝ. ΑΒΡΑΜΑΝΤΗ

Ὁ δέσκαλον ποὶ 'κ' ἔχ' τ' ἐκεινοῦ παιδία.

Ἡ Μαρία τῆ Ζωγραφάντων. ἀσ' σὴν Τσίτεν, εἶχεν σὸ σχόλειον ἕναν ἐγγονόπον, τὸν Ναθαναήλ. Τὸ παιδὶν ἀτόσον καλὰ 'κ' ἐμαθάν'νεν Ἄμαν, τὸ σωστὸν σωστόν, πολλοὶ δεσκάλ' πα δεσκάλ' 'κ' ἐμοίαζαν. Κάποτε εἴχαμ' κ' εἶναν δέσκαλον. νέικον παιδίν. 'Ατός, ἀφωρισμένον, γραμματόπα κάποσα ἔξερεν, ζεμίαν 'κ' εἶχεν. Ἄμαν τὰ παιδία πολλὰ ἐντοῦνεν ἀτα κ' ἐλίγωνεν ἀτα ἀσ' σὸ ξύλον. 'Επαίρνεν ἕναν παχὺν βίτσαν λεφτοκαρί' κ' ἐκεῖνο ἐκατήβαζεν ἀτο, ἀθεόφοβον, γιὸκ σὴν ἀπαλάμᾳν ἀπέσ'

σῆ χερί' τ'ἀπάν' τὸ μέρος, σὰ στούδᾳ ἀπάν'!

"Εναν ἡμέραν ἀσ' σὸ ξύλον ἐμαύρυναν κ' ἐχάλκυναν κ' ἐπρέσταν τῆ Ναθαναὴλ τὰ χέρᾳ καὶ μὲ τὰ κλάματα ἔτρεξεν τὸ παιδὶν σὴν καλομάναν ἀθε. 'Εκείνε ἀμὰν ἔτρεξεν κ' ἐταζουρλάεψεν τὸν δέσκαλον κι ὄνταν ἐκλώστεν ὀπίσ', κότς - κότς, νὰ πάει σ' ὀσπίτ'ν ἀτ'ς, σίτᾳ ἐδᾳβήν'νεν ἀσ' σὴν μαχαλὰν ἐτζάϊζεν κ' ἔλεεν: «Σκύλος καὶ ὄκυλ' ὑιὸς καὶ γάϊδᾳρος καὶ γαϊδᾳρ' ὑιὸς ἔν' ἐκεῖνος, ποὶ πϊάν' δέσκαλον ποὶ 'κ'ἔχ' τ'ἐκεινοῦ παιδία. 'Ο δέσκαλον καπαέτ' 'κ' ἔχ'. Τὸ καπαέτ' τ'ἐμέτερον ἔν'».

Λεξιλόγιο: ἐντοῦνεν=*χτυποῦσε* ἐλίγωνεν=*ἔκανε νὰ λιγοθυμήσουν*. γιόκ=*λ.τ.* yok, *ὄχι*. στούδᾳ=*κόκαλα*. ἐταζουρλάεψεν=*λ.α.* tazir, *ἐπέπληξε*. κότς—κότς=*κούτσα—κούτσα*. ἐτζάϊζεν=*φώναζε*. πϊάνω δέσκαλον=*συμφωνῶ τὸν μισθὸ καὶ διορίζω δάσκαλο*. καπαέτ'=*λ.ἀ.* kabahat, *ψταίξιμο*.

ΣΑΝΤΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ Κ. Μ. ΝΥΜΦΟΠΟΥΛΟΥ

Παλαλοὶ γνωστικοί.

'Ο Πάρδον, ἀσ' σῆ Πιὸτοφάντων, ἔρθεν σ' 'Ιὸχανάντων νὰ ἐλέπ' τῆ Σούσα τὸν Παναέτεν. Εἶχεν ἀτον τρανὸν φίλον καὶ ὀλίγα βαρέλᾳ ρακία 'κ'εὐκαίρωσαν μὲ τ'ἐκεῖνον. "Ονταν ἔρθεν σ' Ιὸχανάτων εἶπαν ἀτον: «Μέτα, Πάρδον, ἄσ' ἀτον τὸν Παναέτεν ἐπαλαλώθεν κ' ἐκλειδώθεν ἀπέσ' σ'ὀσπίτ' καὶ καν'νὰν καπούλ' 'κ'ἐφτάει. 'Ο Πάρδον ἄμα ἀοῖκα ἐράευεν' θὰ πάει τερεῖ ντό ἴσος ἔν' τ' 'Ιὸχανάντων ὁ παλαλόν, καὶ νὰ παίρ' ἀτον καὶ τρέχ'. 'Ο Σοῦσον ὁ Παναέτες εἶχεν ἔναν κώμ' μὲ τ' ἔναν στενὸν παράθυρον, ἀτόσον στενὸν ἔτον, τὸν Θεὸν 'κ'ἔλεπες ἐπ' ἐκέσ'. Σκοτία πῖσα, ἐκάθουτον ἀπέσ' κι' ὅλον τὴν ἡμέραν κι ὅλον τὴν νύχταν ἐκαλάτδευεν μαναχός. 'Αρ' ἐπαλαλώθεν, ἄμα ἀτόσον πολλὰ γνωστικὸς ποὺ ἔτον ξὰν κάτ' ἐπέμ'νεν ἀτον. Κέλ ζαμὰν κὶτ ζαμάν, ἔρθεν κι ὁ Πάρδον νὰ ἐλέπ' ἀτον. 'Επῆεν σὸ κώμ'ν ἀτ' καὶ ἐτδίτιξεν ἀσ' σὸ παράθυρον κέσ' καὶ ἄμον το εἶδεν ἀτον ἐκούιξεν καὶ εἶπεν: «Ντ' ἐφτάς, Παναέτε, γιὰ ἔλα ἂς ἐλέπομε σε. 'Εμέναν 'κ' ἐγνώρισες με; 'Ο Πάρδον εἶμαι, ἀσ' σ'ἄνθεν τὸ χωρίον, πολλὰ ἐροθύμεσα σε, γιὰ χάϊτε ἂς πάμε πίνομε ἀπ' ἔναν γαγβᾳ̈ν». 'Ο Παναέτες, ἄμον τ' ἐγροίξεν ντὸ κοροϊδεύ' ἀτον ὁ Πάρδον, ἐρχίνεσεν νὰ μᾳ̈ΐζ' ἄμον πάρδος. 'Ο Πάρδον ἐπῆρεν τὰ μερτικά τ'. 'Εδίνεν χρὰς κ' ἐπαῖρνεν χράς. Οἱ χωρέτ' ὀλ' ἐγέλαναν κι ἀτὸς ἐκορδυλίασεν τ'οὐράδ'ν ἀτ' κ' ἔφυγεν.

'Αρ' ἐπῆγεν σὸ καφενεῖον κι ὅλ' εἶπαν'ατον περαστικά· ἀτὸς ἀτότες ἐκούϊξεν καὶ εἶπεν ἀπέσ' σὴν μεγάλ' μέσεν: «Σκύλ' παιδία, 'Ιὸχανάντ', ἐσεῖν ντ' ἄφωρισμέν' εἶσ'νε τ'ἐσέτερον οἱ παλαλοὶ πὰ γνωστικοὶ εἶναι.

Λεξιλόγιο: εὐκαίρωσαν=*ἄδειασαν*, μέτα=*καημένε (συγκομμένη ἔκφραση τῆς λέξης:* γαμέτα) καπούλ' 'κ'ἐφτάει=*δὲ δέχεται* kabul=*λ. τ. δεκτὸν*) ἐράευεν =*λ. τ.* aramak, *γύρευε*. ντό ἴσος=*τί λογῆς*· ἐκαλάτδευεν=*μιλοῦσε*· κὶλ ζαμὰν κὶτ ζαμὰν=*φρ. τούρκ. ὕστερα ἀπὸ κάμποσο καιρό*. ἐτδίτιξεν=*κύταξε*· γαγβᾳ̈ν=*καφέ*. μᾳ̈ΐζω=*μιαουρίζω, προσποιοῦμαι τὴ φωνὴ τοῦ γάτου*. χρὰ=*ὄψη τοῦ προσώπου*. ἐκορδυλίασεν=*συμμάζεψε, κουλούριασε σὲ κόμπους*.

ΣΟΥΡΜΕΝΩΝ

Συλλογὴ τοῦ κ. Π. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

Τὸ χαβιάρ' πα καλὸν ἔν'.

"Εναν καιρὸ ἐπῆγε σὸ Πατὸμ σῆ Ρουσίας ἕνας ἀσ' σὸ χωρίο μουν—τ' ὄνομα τ' μὴ λέγομε—, ἐκαζάνεψε πολλὰ παράδες καὶ σὰ δύο χρόνᾳ ἀπάν', ἄντα ἐκλῶστε σὸ χωρίο, ἔφερεν ἐντάμα καὶ μαῦρο χαβιάρ'. 'Η γυναίκα τ' ἄμον τὸ εἶδεν ἀτο ἐπῆρε κ' ἔκρυψεν ἀτο, τδούνκὶ ἐκείνε ἔτον ἀπὸ τρανὸν οἰκογένεια καὶ πολλὰ φορὰς ἔφαγε μαῦρο χαβιάρ' καὶ ἔξερε τὴ νοστιμάδα τοῦ χαβιαρί'.

'Ατὸς ἕνα δύο ἡμέρας τίπο 'κ' εἶπε, περμέν' ὁ καημένο νὰ φέρ' ἡ γυναίκα τ' σὸ τραπέζ' χαβιάρ' καὶ νὰ τρώει. 'Επογαλεύτε, ἄμα ὑπομονή.

Νέϊσα ἕναν ἡμέρα ἔφερε ἐντάμα ἕνα μουσαφίρ', τὸν κουμπάρον ἀτ', νὰ φάζ' ἀτονα μαῦρο χαβιάρ'. 'Εκούρεψανε τὸ τραπέζ', ἔβαλαν ἀπάν' πολλὰ λογιῶν φαῖα καὶ ἐρχίνεσαν νὰ τρώγωνε. 'Ο κουμπάρο πουθὲ σ' ἄλλα σὰ φαῖα 'κὶ τερεῖ καὶ βίρα τρώει ἀσ' σὸ μαῦρο τὸ χαβιάρ'. 'Ο κουμπάρος ἀτ' τερεῖ τὸ χαβιάρ' ἐκήρώθε, λέει ἀτονα:

—Κουμπάρε, φά καὶ φασούλᾳ καὶ ἄλλο ντό θέλεις.

—Τὸ χαβιάρ' πα καλὸν ἔν', λέει ἀτον ὁ κουμπάρο.

—Καλὸν ἔν', ἄμα ἡ ὀκὰ 80 κορόδᾳ ἔχ'.

—'Αξίζ', κουμπάρε, ἀξίζ'. νὰ φαῖεται πράμα ἔν', εἶπε ὁ κουμπάρο. κι' ἀέτσ' πάλ' τὸ χαβιάρ' ντὸ ἔφεραν σὸ τραπέζ' ἐκήρώθε.

—"Υστερα ἀσ' σὸ φαγὶ λέει ὁ κουμπάρο:

—Πράβο, κουμπάρε, ἄξιζε καὶ ἑκατὸ κορόδᾳ, 'Αέτσ' πάλ' ἀσ' ἐτελείωσαν ὅλα καὶ ἐχόρτασαν ἐσ'κώθε ἐπῆγε σὸ καλὸν ἀτ'.

Τ' ἄλλο τὴν ἡμέρα ἔρθεν πάλ' ἡ ὥρα τοῦ φαγί', ἔβαλε τὸ τραπέζ' νὰ τρώγωνε, ἔφερε πάλ' ἡ γυναίκα τ' ἐλίγο χαβιάρ' καὶ ἐλίγο μιντσί, καὶ τὸ μιντσὶ ἔβαλε σὸν ἄντρ' ἀτ'ς ἐεικὰ καὶ τὸ χαβιάρ' σ' ἐκείνενα κεκά, καὶ λέει τὸν ἄντραν ἀτ'ς:

—'Εσὺ τὸ μιντσὶ πολλὰ ἀγαπᾶς· ἐσὺ φὰ ἀσ' σὸ μιντσὶ καὶ ἂς ἀσπρύν' ἡ καρδία σ' καὶ ἐγὼ ἂς τρώγω τὸ μαῦρο τὸ χαβιάρ' καὶ ἂς μαυρύν' ἡ καρδία μ'.

—'Ελπέτ, ὄκυλ' θαγατέρα, ἀέτσ' πρέπ', εἶπεν ὁ ἄντρας ἀτ'ς, ἐγὼ καζανεύ'ατα· ν' ἀϊλλοὶ τὸν ἀβανάκ'.

Λεξιλόγιο: Πατόμ=*ἡ πόλη Βατοὺμ τοῦ Καυκάσου*· ἐκαζάνεψε=*λ.τ.* kazanmak, *κέρδισε*· τδούνκὶ=*λ. π.* çünki, *ἐπειδή, διότι*· ἐπογαλεύτε= *λ. τ.* bunalmak, *στενοχωρέθηκε*· νέϊσε=*λ.τ.* ne ise, *τελοσπάντων*· ἐκούρεψαν=*λ.τ.* kurmak, *ἔστρωσαν, ἑτοίμασαν*· ἐκηρώθε= *τελείωσε*· μιντσὶ=*τυρὶ ἄσπρο*· ἐλπὲτ=*λ.τ.* elbet, *βέβαια*· ἀβανάκ'ς= *λ. τ.* avanak, *κοροΐδο, ἀφελής, ἠλίθιος*.

ΚΟΤΥΩΡΩΝ—(ΜΥΘΟΣ)

Συλλογὴ κ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΡΙΔΗ

Ὁ λύκον κι ὁ ἀλεπόν.

Εἶνας ἀλεπὸς σίτ' ἐλάσκουντουν ἀπέσ' σ' ὀρμάν', ἐρροῦξεν σ' ἔναν τουζάχ' ἀπάν' κ' ἐπῆάστεν. 'Ετουρλάγγεψεν ἀπάν', ἀφκά, φαϊτὰν 'κ' ἐποῖκεν. 'Ετέρεσεν γλυτωμονὴν 'κ' ἔχ', ἐνοῦντσεν τὴν πονηρίαν: 'Εποῖκεν τὸν ἀποθαμένον, ἐξαπλώθεν ὁμάλᾳ κ' ἐτσάμωσεν τ' ὀμμάτᾳ. Πολλὰ 'κ' ἐπῆεν, ἔρθεν ὁ χερίφ'ς π' ἐγούρεψεν τὸ τουζάχ', εἶδεν τὸν ἀλεπὸν ψοφεμένον, ἐδέκεν ἀτον ἔναν λαχτέαν κ' ἔσκωσεν κ' ἔσυρεν ἀτον ἔξ' ἀσ' σὸ τουζάχ'. 'Ο ἀλεπόν, τὸ ἐθέλ'νεν ἐκεῖνο ἔτον, ἐσ'κώθεν ἄν' σομίαν κ ἐδέκεν ἀ σὸ γατδάχ'. Σίτᾳ ἔτρεχεν κ' ἔφευεν ἀπέσ' σ' ὀρμάν' τδαῖεύ' ἀτον εἶνας λύκος, πϊάν' ἀτον καὶ θ' ἀποτδοχαλίζ' καὶ τρώει ἀτον. «'Αστά, εἶπεν ἀτον ὁ ἀλεπόν, κάτ' ἀ δειξίζω σε, ἔναν θάμαν πράμαν» «Ντό πράμαν ἔν'», ἐρωτᾶ τον ὁ λύκον. «"Ελα πᾶμε καὶ ἀ δειξίζω σ' ἀ», λέει ἀτον ὁ ἀλεπόν. 'Επῆρεν ἀτον κ' ἐπῆεν, ἐδεῖξεν ἀτον ἀπὸ μακρὰ τὸ τουζάχ' καὶ εἶπεν ἀτον: «Δέβα ἔβγα ἀπάν' καὶ σινάεψον ἀ ντό θάμαν πράμαν ἔν'». 'Επῆεν ὁ λύκον, ἐβγαίν' ἀπάν' σὸ τουζάχ' καὶ ρούζ' ἀπέσ' καὶ πϊάδκεται 'Απολεμᾶ νὰ ἐβγαίν', 'κ' ἐπορεῖ. Σουμὼν' ἀτον ἀτότες ὁ ἀλεπὸν καὶ λέει ἀτον: «"Αν' πα ἐλάγγεψα, κά πὰ ἐλάγγεψα, φαϊτὰν 'κ' ἐποῖκεν. Θὰ 'φτᾶς τὸν ἀποθαμένον καὶ θὰ γλυτῶντς». 'Ο λύκον ἐτέρεσεν ἄλλο τδαρὲν 'κ ἔν', ἐπλώθεν ὁμάλᾳ κ' ἐποῖκεν τὸν ψοφεμένον Πολλὰ 'κ' ἐπῆεν, ἔρται τῆ τουζαχί' ὁ σαάπής, ἐλέπ' τὸν λύκον ψοφεμένον καὶ λέει ἀτον:

«Ντό, ἐσὺ πὰ ἄμον τὸν ἀλεπὸν θὰ ἐφτᾶς μὲ κι ἀ φεύ'ς;» καὶ δί' ἀτον ἔναν ἀξιναρέαν σὸ κϊφάλ' ἀπάν' κι ἀφήν' ἀτον σὸν τόπον ἀτ'.

Λεξιλόγιο: σίτ' ἢ σίτᾳ=*ἐνῶ*· ἐλάσκουντουν=*γυρνοῦσε, περπατοῦσε*· ὀρμὰν=*λ.τ.* orman, *δάσος*· ἐρροῦξεν=*ἔπεσε* τουζάχ'=*λ.τ.* tuzak, *παγίδα*· ἐτουρλάγγεψεν = *χοροπήδηξε* φαϊτὰν =*λ. τ.* fayda, *ὄφελος, κέρδος*· χερίφ'ς =*λ. τ.* herif, *ἄνθρωπος, ἄτομο*· ἐγούρεψεν=*λ. τ.* kurmak, *ἔστησε*· λαχτέαν= *κλωτσιά*· γατδάχ'=*λ. τ.* kaçak *φευγιό* τδαῖεύ'=*λ. τ.* çatmak, *συναντᾶ*· ἀποτδοχαλίζω=*καταξεσκίζω πιάνοντας ἀπὸ τὰ σκέλη*· σινάεψον=*λ.τ.* sinamak, *δοκίμασε*· τδαρὲν=*λ.π.* çare=*μέσον, τρόπος*· σαάπής=*λ. α.* sahip, *κύριος, κάτοχος*.

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Συλλογὴ τοῦ Ξένου Ξενίτα θεωρημένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς κ. Σ. Καρᾶ.

Τ' Αὐγῆς ὁ Κάστρον (χορὸς Κορτσαγγέλ').

Ἦχος ἠ Γα φ. Ρυθμὸς 5σημος. Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΔΗ)

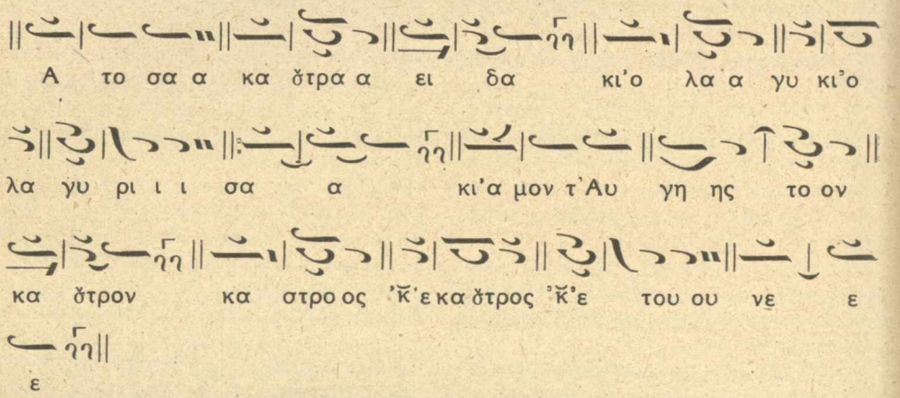

Τραγούδι περιοχῆς Κοτυώρων.

Ἦχος Νη Ρυθμὸς 5σημος Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΧΡΗΣΤΟΥ Χ. ΜΑΛΕΤΛΙΔΗ)

Τὸ δρακόπουλον.

Σεράντα δράκοι Ἕλλενοι ἐκόνεψαν σὸν Κάστρεν
κ' ἕναν μικρὸν δρακόπουλον ἐκόνεψεν σὸν Σπέλεν.
Οἱ δράκ' ἔχ'νε χαρὰν καὶ κέϊφ', οἱ δράκοι φογοπότᾳ
καὶ τὸ μικρὸν δρακόπουλον καρδοτυρᾳννισίαν.
Μενοῦν ἄτον πουρνίτδικον καὶ σὸν ἡλενεπῆρεν,
μενοῦν ἄτον μεσημερί' καὶ σ' ἥλ' τὸ μεσοδρόμιν,
μενοῦν ἄτον κατάβραδα καὶ σ' ἥλ' τὴν ἀκροστράταν:
—«Ἔλα, μικρὸν δρακόπουλον, χάσον τὴν μαναχίαν
ἔχουμε κέϊφᾳ καὶ χαράν, ἔχουμε φαγοπότᾳ
κ' ἔχουμε δράκον λυριτζῆν καὶ δράκον τραβωδᾷνον».
—«'Κ' ἔχω καρδᾷν νὰ χαίρουμαι κι ὀμμάτᾳ χωρὶς δάκρᾳ·
ἐγὼ τ' ἀρνόπο μ' ἔχασα καὶ τὸ χρυσὸν ζευγάρι μ',
τὸ ταῖρι μ' καὶ τὸ στέφανο μ' τὸ μαργαριταρένεν.
Ἀφίστε με, δρακέλλενοι, ἀφίστε με ἂς χάμαι!».

Η. Α. ΤΣΙΡΚΙΝΙΔΗΣ

Ἦχος Πα ρ. Ρυθμὸς 5σημος Χρόνος μέτριος γοργός.

(Ἀπόδοση ΠΑΥΛΟΥ ΜΥΛΟΠΟΥΛΟΥ)

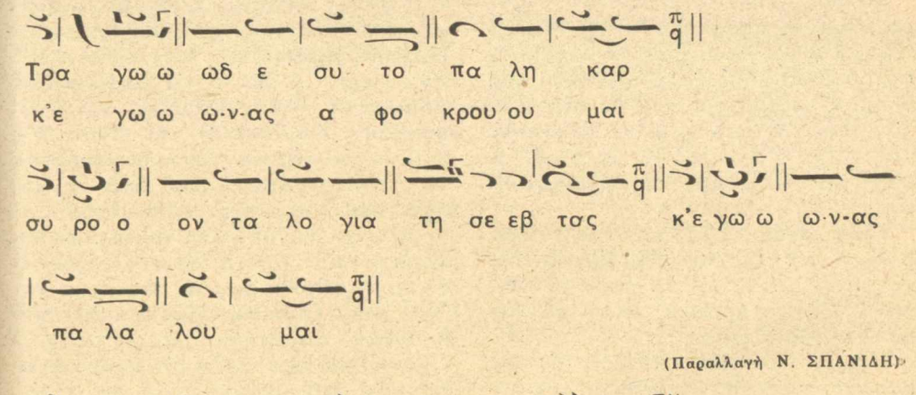

(Παραλλαγὴ Ν. ΣΠΑΝΙΔΗ)

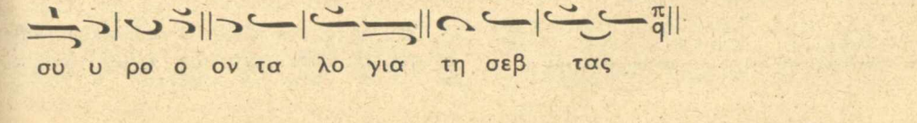

Ο ΓΙΩΡ' ΑΓΑΣ (*)

ΔΙΠΡΑΚΤΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

Τοῦ κ. ΧΑΡ. Χ. ΛΕΜΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΡΑΞΗ Β'.

Σκηνὴ 1η

('Η σκηνὴ παρουσιάζει τὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Γιώρ' ἀγᾶ. Στὸ πλάι φαίνεται μιὰ γωνιὰ τοῦ σπιτιοῦ. 'Ο Γιώρ' ἀγᾶς, καθισμένος σ' ἕνα κορμὸ δέντρου, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ καναπέ, μονολογεῖ).

Γιώρ' ἀγᾶς. 'Οσήμερον ξὰν τὸ κέφι μ' 'κ' ἔχω. Τὸ κιφάλι μ' βαρύν, τὰ γόνατα μ' κομμένα. Ντ' ἔπαθα 'κ' ἐξέρω. Καμίαν ἀέτσ' 'κ' ἴνουμ'νε. (φωνάζει): Πέτρο, ἔ ε Πέτρο!

Πέτρος (Μέσ' ἀπὸ τὸ σπίτι): 'Ορίστε, πατέρα.

Γιώρ' ἀγᾶς Ἔλα δά, Πέτρο.

Πέτρος. Ἔρχομαι πατέρα.

(Σὲ λίγο παρουσιάζεται ὁ Πέτρος στὴ σκηνή).

Γιώρ' ἀγᾶς. Γιὰ πέει με ἀτώρα, Πέτρο, σίτα εἶμες μαναχοί· γιατί εἶσαι ἀέτσ' νουνιμένος; Εἴπαμε, ὀψέ, ἀτώρα, θὰ λές με ντό ἔεις καὶ ντό 'κ' ἔεις.

Πέτρος. Θὰ σᾶς πῶ, πατέρα.

Γιώρ' ἀγᾶς. Ἄκ'σον, Πέτρο, ἑλλενικούρας 'κὶ θέλω. σὴν γλώσσαν ἐμουν καλάτζεψον.

Πέτρος. Θὰ προσπαθήσω, πατέρα.

Γιώρ' ἀγᾶς. Ἄρ' πέει ἂς ἀκούω.

Πέτρος. Ἐκεῖ σὸ σκολεῖον, πατέρα, ὅλα τὰ προβλήματα τῆς γεωμετρίας καὶ τῆς ἄλγεβρας τὰ ἔλυνα. Ἀφότου ἔρθα ἐδῶ, ἔτυχε με ἕναν πρόβλημαν γεωμετρίας καὶ 'κ' ἐπορῶ νὰ λύν' ἀτο. 'Ατόσα ἡμέρας προσπαθῶ καὶ τιδὲν 'κ' ἐπορῶ νὰ ἐφτάγω. Ἔφαγα τὸ νοῦ μ' καὶ ἀποτέλεσμαν 'κ' εὗρα.

Γιώρ' ἀγᾶς. Καλά· καὶ ἀτὸ τὸ πρόβλημαν τὸ λὲς ἐσύ, ντό ἔχ' νὰ δίει καὶ παίρ' μὲ τ' ὀσπιτί' μουν τὸ ταβάν'; Ἐσύ, γιάβρουμ, ὅλον τὸ ταβάν' τὸ κιάν' τερεῖς.

Πέτρος. Ἴσα, ἴσα, πατέρα· τὸ πρόβλημαν στὸ ταβάνι εἶναι.

Γιώρ' ἀγᾶς. Ἐγὼ ἀτὸ ἄντζαν ἀπ' ἐσὲν ἀκούγ' ἀτο: Τὰ προβλήματα νὰ ἔφυγαν καὶ νὰ ἐπῆγαν σὰ ταβάνα κιάν'! Τὄὸκ ἴὄ!

Πέτρος. Πατέρα, δὲν ξέρω ἂν εἶδες ἐκεῖ στὸ δωμάτιο μ', τὸ ταβάνι μας ἔχει μερικὰ σανίδια ποὺ εἶναι κοπρισμένα ἀσ' σῆ ἀγελάδας τὸν κόπρον.

Γιώρ' ἀγᾶς. Ναί, ἐξέρ' ἀτα· κ' ἐπε κεῖ;

Πέτρος. Νά, ἀτὸ ἕν' τὸ πρόβλημαν ποὺ τυραννεῖ με καὶ δὲν μπορῶ νὰ λύν' ἀτο. Πῶς, ποίαν στάσιν ἐπῆρε ἡ ἀγελάδα κ' ἐκόπριξεν ἐκεῖ σῆ ταβανί' τὰ σανίδα κιάν'. Γεωμετρικῶς δὲν μπορεῖ νὰ εὑρεθεῖ αὐτὴ ἡ στάσις. Κοτζὰμ ἀγελάδα πῶς ἐστάθεν σὴν ἀέραν καὶ ἐκόπριξεν ἐκιάν'!

Γιώρ' ἀγᾶς (Στὴν ἀρχὴ γελάει, μὰ σοβαρεύεται ἀμέσως). Χά, χά, χά. Νέπε, ἐσὺ ὁ παιδᾶς, φαίνεται ἐχάσες τὴν πούσουλαν. Νέπε ἄβανακ, νέπε ἀχαΐρευτε, νέπε κούτσουρον, ναὶ χάχα νὰ λέγω σε γερὶ βάρ, ποὶ 'κὶ κόφτ' τὸ ξερό σ'. Νέπε, ἀτὰ τὰ σανίδα ὄντας ἔχτισαμε τ' ὀσπίτ', ἀέτσ', κοπρισμένα, ἐκάρφωσαμ' ἀτα σὰ δοκάρα κιάν'. 'Ατόσον πράμαν 'κ' ἐπόρεσες μὴ νὰ ἐνόϊζες ἀ, ναὶ χαϊβάν'; Κ' ἔπρεπεν νὰ ἐπαῖνες σῆ Τραπεζούντας τὸ σκολεῖον, γιὰ νὰ εὕρικες ἀ μὲ τὴν γημετρίαν... πῶς εἶπες ἀ κέλα; Νέπε, ὁ δεῖνα νὰ ἐφτάγω τὰ γράμματα τὸ θὰ μαθάντς ἐσύ, ναὶ φερλάχ'. (Θυμωμένα): Κι' ἂν ἐλέπ'ς ἀ μίαν κι ἄλλο τῆ Τραπεζούντας τὸ σκολεῖον, ἐμὲν Γιώρ' ἀγᾶ νὰ μὴ λένε με. Στραμπίχ' ἀπαδακέσ', τ' ὀμμάτα μ' νὰ μὴ ἐλέπ'νε σε, ἐκμὲκ τουὄμανοῦ. 'Απ' ἀτώρα κ' ὑστέρια τὰ πράγατα θὰ ἐρᾶεις, κουρεμμένε. 'Απ' ἐσὲν τὸ σκολεῖον ἐπορπάτεσεν. Χάθ' ἀπ' ἀδακέσ' μ' ἐλέπω σε ('Ο Πέτρος φεύγει. 'Ο Γιώρ' ἀγᾶς ἀποτείνεται στὸ κοινό):

Ἔκ'σετε ντὸ εἶπεν ὁ σεύτελον; Τῆ χτηνί' τὸ κόπρισμαν θὰ ηὑρίκ' ἀ μὲ τὴν γημετρίαν! Ἥμαρτα, ἥμαρτα, ἄλλο ντό ἔτον νὰ ἔκουγαμε!

Ἄμα, ἐγὼ πάντα πὰ ἔλεγα το: Τὰ παιδία πολλὰ γράμματα 'κὶ θὰ μαθίεις ἀτα. 'Η Μαρία τ' ἐμέτερον κ' ἡ Δέσπω «γιόκ, ἂς στείλομ' ἀτον σὴν Τραπεζούνταν νὰ ἴνεται δικηγόρος, μηχανικός. 'Αχά, ἴὄτέ, ἔστει λαμ' ἀτον κ' ἔντονε μηχανικὸς νὰ εὑρίκ' πῶς ἐστάθεν τὸ χτῆνον κ' ἐκόπριξεν σὸ ταβάν' κιάν'!

(Γυρίζει πρὸς τὸ σπίτι καὶ φωνάζει δυνατά):

Μάρια, νέ κουτὄὴ Μάρια!

Μαρία. (Μέσ' ἀπὸ τὸ σπίτι). Ντό ἕν', ἀμέτα, καὶ τζαΐεις;

Γιώρ' ἀγᾶς Ἔλα, ἔλα δὰ ἀγλήγορα.

Μαρία. (Μέσ' ἀπὸ τὸ σπίτι). Ἔρχομαι, ποῖσον ὀλίγον ὑπομονὴν δουλείαν ἔχω.

Γιώρ' ἀγᾶς Ἀφ'ς τὴν δουλεία σ' κ' ἔλα ἀγλήγορα λέσω σε.

Μαρία. (Παρουσιάζεται σὲ λίγο). Ἀχὰ ἔρθα, ἀμέτα, πολλὰ ἀτζελὲν δευλείαν μὴ ἔτον;

Σκηνὴ 2α

Γιώρ' ἀγᾶς. Ἔλα, ἔλα κάθ' κά. Ἐγὼ ἂς λέγω κ' ἐσὺ ἄκ'σον καὶ καμάρωσον τὰ παιδία σ'.

Μαρία. Ντὸ ἕν'; Ντ' ἔπαθες;

Γιώρ' ἀγᾶς. Ἐγὼ δὲν 'κ' ἔπαθα. Τὰ παιδία σ' ἔπαθαν. Καὶ πολλὰ ἄὄκεμα δουλείας ἔπαθαν. Δὸς ὠτὶν ντὸ θὰ λέγω σε καὶ μὴ παίρτς πόὄικα τὰ δουλείσ. 'Οσήμερον οἱ δαβόλ' ἐπήρανε με.

Μαρία. Τζάνουμ, ἀπ' ἐσὲν τιδὲν 'κ' ἐπορῶ νὰ ἐγροικῶ. Ντ' ἔσέβε σε ἀτώρα ἀπουρπουνοῦ-ἀπουρπουνοῦ κ' ἐφτάς ἀέτσ';

Γιώρ' ἀγᾶς. Ἀφ'ς με, γάρη, ντό νὰ λέγω σε; 'Η τεῖέ μ' ἐπῆρεν ἄψιμον. Τὰ παιδία μουν ἐδάσαν ἀ κά. Κοντολογῆς ἄκ'σον ντὸ θὰ λέγω σε: 'Ο Πέτρον ἄλλο σὸ σκολεῖον 'κὶ θὰ πάει. Ἂς ἑτοιμάεται νὰ ἐρᾶζ' τὰ πρόγατα. Κι' ἀτὲν τὴν καταραμέντσαν τὴν Δέσπων πὰ —ποὶ χαντσεύ' ἀποφκακέσ'—, πέει ἀτην, ἄλλο μὲ τὸν Λάμπον 'κὶ θὰ καλατζεύ'. Κι' ἀτό, τ' ἐσέγκεν σὸ νοῦν ἀτ'ς, νὰ παίρ' τὸν Λάμπον, ἀγλήγορα ἂς ἀνασπάλ' ἀτο. Ἀλλέως, χόὄ, ἐξέρτς ἐσὺ τὸ ἄπιέτι μ'. Τ' ἀπάν' ἀφκά ἐφτάγ ἀτα οὔλα. Οὔς τ' ὀσήμερον μὲ τὸ ναμούσι μ' ἔζησα. Ἀδά, σὸ Γεϊλέ-γιουζιοὺν ἀπάν' κανεὶς ἡμψὸν λόγον 'κ' εἶπεν γιὰ τ' ἐμέν. Κι ἀτώρα πὰ 'κὶ θὰ ἐμπαίνω ἐγὼ σῆ κόσμινης τὸ στόμαν γιὰ τ' ἄπρεπα τὰ δουλείας τ' ἐφτάνε τὰ προκομμένα τὰ παιδία σ'. Ἔκ'σες καλὰ ντὸ εἶπα; Ὄμπως εἶπα σε ἀέτσ' θέλω νὰ δᾶσκεύ'ς καὶ νὰ δᾶρμενεύ'ς τὰ παιδία σ'. Κι ἂν 'κὶ θέλ'νε νὰ παίρ'νε ἀσ' σὴν δᾶρμενείαν, ἀτότες ἐγὼ ἐξέρω τὴ δουλείαμ'.

(Θυμωμένα καὶ δυνατὰ μὲ ταὐτόχρονη ἀνάλογη κίνηση τοῦ ποδιοῦ): Ἕναν λάχταν κι' ἀσ' σὴν πόρταν ἔξ'.

Μαρία. Ἀμέτα, Γιώρ' ἀγᾶ, κάτ' ἂς λέγω σε, ἐσὺ σὰ καλὰ καθούμενα κάτ' παθάντς: Τζαΐεις, γουζεύ'ς, ἐφτάς κιρουλτία κι ἀμὰν ἀποφασίεις νὰ δὲντς καὶ νὰ κρεμάντς, χωρὶς νὰ ἐξετάεις καλὰ ἕναν πράμαν καὶ νὰ λογαρᾶεις τὰ τέσσερα ἄκρας. Γιὰ 'στά, νέπε. Ἐξέρτς καλὰ ἡ Δέσπω τ' ἀγαπᾶ τὸν Λάμπον: Ἂν ἐγάπανεν ἀτον κάτ' θὰ ἐνόϊζα ἐγὼ πά ἡ μάνα τ ς εἶμαι. Ἀτὸ μίαν 'κὶ πιστεύ' ἀτο ψέμαν ἕν'.

Γιώρ' ἀγᾶς. Μάρια, κάτ' ἂς λέγω σε κ' ἐγὼ πά; Ἐσεῖς οἱ γαρῆδες ἀσ' σὸν κόσμον ξάι χαπάρ' 'κ' ἔχετε.

'Ο νοῦς ἐσουν ἀσ' τὸ 'κὶ κόφτ' καὶ ὕστερα, τ' ἀγούρτς πα θέλετε νὰ ἐφτάτε ἄμον ἐσᾶς, τεβεκελῆδες καὶ χουμπούλα. Νέτὄη, ταγκαλάκαινα νὰ λέγω σε, ποὶ 'κ' ἐγροικᾶς νὰ νοῖεις τὰ φερσίματα τῆ θαγατερός-ι-σ', ποιος ἕν' σ' ὀσπίτ' ἀπέσ' μὲ τ' ἐσὲν κάθαν ἡμέραν, κ' ἔρχεσαι ἀτώρα, μὲ τὸ κοντὸν τὸ μὔαλό σ', νὰ λὲς ἐμὲν π' ἔμαθα ἀπ' ἐξουκέσ', ἀσ' σὴν χώραν, τ' ἔμορφα τὰ δουλείας τῆ θαγατερός-ι-σ', νὰ λές με ἔχω λάθος, νὰ ἐξετάζω καὶ ὕστερα ν' ἀποφασίζω. Νέτὄη, ὁ κόσμον ὅλον ἐπῆρεν σὸ στόμαν ἀτ' τὴν θαγατέραν ἐμουν κ' ἐσὺ ἀχύρα ἰβορίεις; Γιόκσαμ θέλτς νὰ ὄκεπάεις ἀτα; Σ' ἐμὲν κέσ' ἀγοῖκα 'κὶ περάν'νε. Ἄκ'σον, μὴ κοιμᾶσαι, ἡ Δέσπω τὸν Λάμπον ἀγαπᾶ τον· μὲ

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος.

τ' ἀβοῦτα τ' ὀμμάτᾳ μ' εἶδα το ὀψέ· ἀγαπᾶ τον, καὶ πολλὰ ἀφορισμένα ἀγαπᾶ τον. Ἐγὼ ντὸ εἶπα σε, ἐκεῖνο θὰ ἐφτάς. Ἄφ'ς τῆ γαρηδῶν τὰ λόγια. Ἄ λές ἀτην: ὁ πατέρα σ' ἀοῖκον δουλείαν καμίαν 'κὶ δέχκετ' ᾳ. Ἂν θέλ' ν' ἀντρίζ' ἐγὼ τινὰν θέλω θὰ δίγ' ἀτην. Ὁ Κωνσταντῖνον τῆ Μαλεζᾶ πολλὰ καλὸν παιδὶν ἔν', ζᾳγκίντς πλούσιος, μὲ τὰ μαγαζία καὶ μὲ τά παχτζάδες. Ἀτὸν θὰ παίρ'. Ἀέτσ' θὰ λές ἀτην. Κι' ἂν ζορλαύ' πολλά, πέει ἀτην ἂς φεύ' ἀσ' σ' ὀσπίτ', ἄλλο τ' ὀμμάτᾳ μ' νὰ μὴ ἐλέπ'ν ἀτην. Ἐγροικᾶς ντὸ λέγω σε; Δύο καὶ δύο ἐφτάνε τέσσερα. Γιά θὰ ἔχομε παιδία, γιά 'κὶ θὰ ἔχομε. Ἐκεῖνον πά, τὸν σεύτελον τὸν Πέτρον, π' ἐρεζίλεψεν τὸ σόιν ἐμουν μὲ τὴν γημετρίαν ἀτ', πέει ἀτον νὰ στραμπίεται, νὰ μὴ ἐλέπ' ἀτον ἄλλο σ' ὀσπίτ' ἀπέσ'. Ἂς πάει μὲ τὰ πρόγατα. Καὶ τὸν Λάμπον πά, ἄλλο 'κὶ ἀφελέκ' ἀτον νὰ ἔρται μὲ τ' ἐμᾶς σ' ὀσπίτ'. Ἂς πάει μὲ τοὶ τὄοπάντς.

Σ' ἀτὰ τὸ εἶπα, ξάι ἴχ-μὶχ 'κὶ θέλω. Σούκ' ἀγλήγορα, δέβα ποῖσον ντὸ εἶπα σε καὶ σ' ἐσὲν διορίαν οὔς τ' ὀπουρνά, θὰ ἔρχεσαι λές με ντ' ἔποῖκες καὶ ντό ἴνεται.

Μαρία. Καλά, ἐξέρτς...

Γιώρ' ἀγᾶς (Τὴ διακόπτει θυμωμένος). Καλά, μαλὰ ἐγὼ 'κ' ἐξέρω. Τσούρα το. Τὴ λαλία σ' μ' ἀκούγω. Ἤντᾳν εἶπα σε ἐκεῖνο θὰ ἐφτᾶς. Λάμ-τὄοὺμ 'κ' ἔχ. Κανεῖται. Μὲ τ' ἐσὸν τὸ μαλακὸν τὸ ταπιέτ' παθάνομ' ἀτα οὔλᾳ ἀβοῦτα τὰ δουλείας. Ἐγὼ γιὰ τ' ἐσέτερον τὸ χατήρ' καὶ μόνον 'κὶ θὰ χάνω τ' ὄνομα μ' καὶ ἴνομαι περίγελος καὶ μασκαρᾶς σὸν κόσμον. Σούκ', πορπὰ κ' ἐσὺ καὶ δέβα ντὸ εἶπα σε ποῖσον.

(Ἡ Μαρία δακρυσμένη μέ τὸ μαντήλι στὰ μάτια φεύγει Ὁ Γιώρ' ἀγᾶς ἀπευθύνεται στὸ κοινό):

Ἔεε! Ἐφτιλάκ'σεν ἡ καρδία μ'! Ἄ σπάνω καὶ τὄακλίζω! Ἄ τρώγω ἀπὸ 'πάν'-ι-μ', ταχά; Ἡ ψή μ' ἀπέσ'-ι-μ' 'κ' ἐχωρεῖ. Γιὰ ἂς σ'κοῦμαι πάγω σῆ κουμπάρ'-ι-μ' κέσ'. Ἐνεράστα ἐγὼ ἐμέν'. Παιδία ἐποῖκα, γιόκσαμ παίδεψῖα!.. (Φεύγει).

(Συνεχίζεται)

Λεξιλόγιο: νουνιγμένος = *σκεπτικός* καλάτζεψον=*μίλα* ντὸ ἔχ' νὰ δίει καὶ παίρ'=*τί ἔχει νὰ δώσει καὶ νὰ πάρει (φράση) τί σχέση ἔχει* ἄντζαν=*λ. τ.* ancak, *μόλις* ἀβανάκ=*λ τ.* avanak *ἠλίθιος* γερὶ βὰρ=*ἔκφρ. τούρκ. ταιριάζει (τὴ θέση του ἔχει)* φερλάχ'ς=*φελλάχος, ἀπολίτιστος, κοιμισμένος* στραμπίχ' = *ξεκουμπήσου* ἐκμὲκ τουὄμανοῦ =*φρ. τουρκ., χαραμοφάγε, (ἐχθρὲ τοῦ ψωμιοῦ)* θὰ ἐρᾳεις=*θὰ φυλᾶς* κουρεμμένε=*κακομοίρη* γιὸκ=*λ. τ.* yok, *δὲν ἔχει, ὄχι* ἀχὰ=*νά, ἰδού* ἰὄτὲ=*λ. τ.* iste, *ἰδού* ἀμέτα *ἢ* γαμέτα=*μετ. σημ. καημένε* τζαῖζω=*φωνάζω* ἀτζελὲν= *λ. τ.* acele, *ἐπείγουσα* δὸς ὠτὶν = *δόσε αὐτί, ἄκουσε* πόὄικα=*λ.τ.* bos, *ἄδειος, ἐπιπόλαια* τεπὲ=*λ.τ.* tepe *κορφή* ἡ τεπέ μ' ἐπῆρεν ἄψιμον = *(φράση) ἔγινα ἔξω φρενῶν* ἐδᾳσαν ἀ κὰ=*(φράση) τὰ μουσκέψανε* ποὶ χαντσεύ' ἀπουφκακέσ'=*(φράση) ποὺ τσουροφλάει ἀπὸ χαμηλά, μετ. σημ. τὸ σιγανὸ ποταμάκι* ἀνασπάλλω=*ξεχνάω* χὸὄ=*λ π.* hos, *καλός, ὡραῖος, βεβαίως* ὄαπιέτ' = *λ. ἀ,* tabiat, *τὸ φυσικό, ὁ χαρακτήρας* νομούσ'=*λ. ἀ. (ἕλλην. νόμος), κανόνας, τιμή, ὑπόληψη* ἡμψὸν=*μισό* δᾳὄκεύω= *ὁρμηνεύω* λάχτα=*κλωτσιά* γουζεύ'ς =*λ.τ.* kizmak, *θυμώνεις* κιρουλτία= *λ.τ.* gürültü, *θόρυβος* ἀμὰν=*λ. τ.* hemen=*ἀμέσως* γαρῆδες=*λ τ.* kari, *γυναῖκες* τεβεὄελῆδες=*λ. τ.* tevekkeli, *ἠλίθιοι, χαζοί,* χουμπούλᾳ=*λ. τ.* himbil, *βλάκας, κορόϊδο* ταγκαλάκαινα= *λ.τ.* dangalak, *ἀπλοϊκή, χαζή* ἀσ' σὴν χώραν=*ἀπὸ τοὺς ξένους* ἀχύρᾳ ἰβορίεις=*ἄχυρα λιχνίζεις, μετ. σημ. πέρα βρέχει* γιόκσαμ=*λ.τ.* yoksa. *ἢ μήπως* ζᾳγκίντς—*λ. τ.* zenkin, *πλούσιος* παχτζάδες=*λ.τ.* bahce, *κῆπος, ἐδῶ σημαίνει κήπους ἀπὸ φουντουκιές* ζορλαύω= *λ.τ.* zorlamak, *ἐπιμένω* ἐρεζίλεψεν= *ἐξευτέλισε (ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ λέξη* rezil= *αἰσχρός, ντροπιασμένος)* τὸ σόιν ἐμουν =*τὴν οἰκογένειά μας (λ.τ.* soy=*καταγωγή, οἰκογένεια)* ἀφελέκω=*ἀφήνω* ἴχμὶχ=*ἔκφραση ποὺ σημαίνει: ἀντίρρηση* τσούρα το=*κόφ' το,* (τσουρώνω=*στερεύω κυριολεκτεῖται γιὰ τὸ νερό)* λάμ-τὄοὺμ=*ἔκφραση ποὺ σημαίνει: δικαιολογίες, ἀντιρρήσεις* πορπὰ = *περπάτα, τράβα* ἐφτιλάκ'σεν = *στενοχωρέθηκε* τὄακλίζω=*σκάνω μὲ θόρυβο* ἄ τρώγω ἀπὸ 'πάν'-ι-μ' = *θὰ φάγω τὶς σάρκες μου (ἐνδεικτικὸ τοῦ μεγάλου θυμοῦ)* ταχὰ=*λ τ.* daha, *ἀκόμη.* *Ἐδῶ, μὲ τὸ ἐρωτηματικὸ ἢ καὶ θαυμαστικό, σημαίνει: δὲν μοῦ ἔμεινε τίποτε ἄλλο νὰ κάμω* ἐνεράστα=*συχάθηκα.*

Ζωὴ καὶ Κίνηση

Συνεχίζομε καὶ ἐλπίζομε.

Συμπληρώθηκε ἕνας χρόνος ἀφότου ἄρχισαν τὴν ἔκδοσή τους τὰ «Χ. τ. Π». Ὁ ἐτήσιος ἀπολογισμός τους ἀναλογεῖ νὰ γίνει μὲ τὴ συμπλήρωση καὶ τῶν ἀντίστοιχων τευχῶν τους. Βρισκόμαστε στὸ 9ο. Καὶ μένουν ἄλλα τρία τεύχη γιὰ νὰ σωστέψει ὁ πρῶτος τόμος.

Ζήσαμε ὅλοι τὸ ἐφιαλτικὸ αὐτὸ χρονικὸ διάστημα ποὺ διανύσαμε καὶ ξέρομε καλὰ ὅλες τὶς οἰκονομικὲς καὶ τὶς συγκλονιστικὲς τῆς ψυχολογίας μας ἀναταραχές του. Γι' αὐτὸ πιστεύομε πὼς κανένας δὲν θὰ παραξενευτεῖ, γιὰ τὴ μικρὴ σχετικὰ καθυστέρηση, ὅταν μάλιστα ξέρει πὼς ἄλλοι, γερότεροι ἐκδοτικοὶ ὀργανισμοί, καθυστεροῦν περισσότερο ἢ καὶ ἔχουν διακόψει. Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ παραξενέψει τὸν καθένα—ἐκεῖνο ποὺ προκαλεῖ τὸ θαυμασμὸ τοῦ κόσμου τῶν γραμμάτων στὴ ζωντάνια τοῦ λαοῦ μας—εἶναι τοῦτο: Πῶς κατόρθωσε τὸ περιοδικό μας, περιοδικὸ λαογραφικό, μὲ ὁρισμένο, καὶ συνεπῶς περιορισμένο, ἀναγνωστικὸ κοινό, νὰ ἐπιζήσει καὶ νὰ συνεχίζει τὸ ἔργο του μέσα στὸ σάλο τῶν σημερινῶν περιστάσεων καὶ παρ' ὅλους τοὺς ἀκατάπαυτους ὁλόγυρά του κλυδωνισμούς.

Γιὰ νὰ γίνει καλύτερα ἀντιληπτὸ τὸ ζήτημα, νομίζομε πὼς ἐπιβάλλεται, μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, νὰ σημειώσομε τ' ἀκόλουθα:

Τὸ περιοδικό μας κυκλοφορεῖ σὲ 2.000 ἀντίτυπα. Ἀπ' αὐτὰ πουλιοῦνται μόλις τὰ 1000 στὴν Ἀθήνα, Πειραιᾶ, Θεσ)νίκη καὶ Κατερίνη. Τὰ ὑπόλοιπα μένουν στὸ ἀρχεῖο μας, γιὰ νὰ διατεθοῦν μεταπολεμικῶς στὶς βιβλιοθῆκες, στὶς Ποντιακὲς Κοινότητες καὶ στοὺς συμπατριῶτες μας μὲ τοὺς ὁποίους δὲν μποροῦμε νὰ ἐπικοινωνήσομε τώρα. Ἡ εἴσπρυξη ἀπὸ τὴ διάθεση τῶν 1000 τευχῶν δὲν εἶναι ἄμεση. Ἀργεῖ καὶ στὴν περιοχὴ τῶν Ἀθηνῶν καὶ στὴ Μακεδονία. Ἔτσι, περνοῦν παραπάνω ἀπὸ εἴκοσι μέρες, ὥσπου νὰ συγκεντρωθοῦν οἱ εἰσπράξεις. Στὸ ἀναμεταξὺ ὅμως ἡ τιμὴ τῆς δραχμῆς κατρακυλᾶ. Κ' ἔτσι ποτὲ ὡστόρα κανένα τεῦχος δὲν μπόρεσε νὰ καλύψει μὲ τὰ ἔσοδά του τὰ ἔξοδα τοῦ ἐπομένου τεύχους. Τότε, πῶς γίνεται καὶ συνεχίζομε; Ἰδού:

—Ἔχομε τὸ κῦρος τοῦ Συλλόγου μας καὶ τῶν Ποντιακῶν ὀργανώσεων ὡς κεφάλαιο ἀνεξάντλητο.

—Ἔχομε τὶς ἔκτακτες συνεισφορὲς τῶν εὐπόρων συμπατριωτῶν μας καὶ τῶν φίλων τῆς λαογραφίας μας.

—Δὲν ἔχομε κανένα πρόσθετο ἔξοδο, ἐξὸν τὸ χαρτὶ καὶ τὰ τυπωτικά, γιατὶ Διευθυντής, Ταμίας, Διαχειριστὴς καὶ ὅλοι οἱ συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ προσφέρουν τὶς ὑπηρεσίες τους δωρεάν. Συνεχίζομε λοιπὸν ἔτσι τὸ δρόμο μας τὸ δύσκολο, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς δὲ θ' ἀργήσουν ν' ἀνατείλουν καλύτερες μέρες, ποὺ θὰ ἐπιτρέψουν στὸ περιοδικό μας νὰ μπεῖ στὶς κανονικές του προθεσμίες, νὰ πατήσει τὴν πλατειά, τὴν καλοπερπάτητη λεωφόρο, ποὺ θὰ ὁδηγήσει στὴν ὁλοκλήρωση τοῦ προορισμοῦ του.

Γιὰ τὰ παιδικά μας συσσίτια.

Στείλανε στὸ Σύλλογό μας γιὰ τὰ παιδικὰ συσσίτια τὶς ἀκόλουθες δωρεές:

Ὁ κ. Κ. Φραγκουλίδης	δρ.	100	ἑκατομ.
Ὁ κ Π. Μαρουλίδης	»	50	»
Ὁ κ. Π. Κοτάνωφ	»	50	»
Ἀδελφοὶ Οἰκονομίδη	»	40	»
Ἀνώνυμος	»	25	»
Ἀνώνυμος	»	10	»
Ὁ κ.Θ.Ξηρόπουλος, 3η δόση	»	25	»
Ἡ κ. Εἰρήνη Α Βοσνιάδη (2α καὶ 3 δόση)	»	1 ½	
Ἡ κ. Σοφία Γ. Ἰασωνίδη μὲ τὴν εὐκαιρία τῶν ἀρραβώνων Ι. Ἀργυροπούλου	»	10	»
Ὁ κ. Ν. Γ. Ξηρόπουλος εἰς μνήμην Αχ Λεπτουργοῦ	»	50	»
Ὁ κ. Κ. Πιπερόπουλος εἰς μνήμην μητρός τουΧαρίκλεισς	»	50	»
Οἰκογένεια Ἐλ. Λαζαρίδη εἰς μνήμην Ἀθ. Λαμπροπούλου	»	20	»
Ὁ κ. Ἀγησ. Ψωμιάδης εἰς μνήμην Σοφ. Κωνσταντινίδη	»	10	»
Εἰς μνήμην Γεωρ. Ψωμιάδη:			
Ὁ κ. καὶ ἡ κ. Δ.Δημητριάδη	»	10	»
Ὁ κ. Χρυσ. Μυρίδης	»	10	»
Ἀνώνυμη εἰς μνήμην ἀγαπημένων της	»	5	»
Οἰκογένεια Σπυρ. Στεφανίδη εἰς μνήμην Σπυρ. Στεφανίδη		5	»
Οἰκογένειαι Π. Μαρουλίδη εἰς μνήμην Ἀλίκης Μυλιώτη		5	»
Ὁ κ. Χαρίλ. Χουρζαμάνογλους εἰς μνήμην πατρός του Ἠλία		2 500	

Ἐπίσης ἔχουν ἐγγραφεῖ γιὰ μηνιαῖες εἰσφορές:

Ὁ κ. Ἐλευθ. Καλεμκερίδης γιὰ	δρ.	30.000 000
Ἀδελφοὶ Σαραφίδη	»	5.000.000

Ὁ Σύλλογός μας ἐκφράζει σὲ ὅλους τὶς θερμές του εὐχαριστίες.

Ἔκτακτες συνεισφορὲς.

Μᾶς ἔστειλαν γιὰ ἐνίσχυση τοῦ περιοδικοῦ μας τὶς ἀκόλουθες ἔκτακτες συνεισφορές:

Ὁ κ. Ἰωάν. Περβανίδης	£ 1/2	
Ὁ Ξένος Ξενίτας	£ 1/2	
Ἀφοὶ Ἀλ. καὶ Ἀρ. Ἰωαννιδη	δρ. 200	ἑκατομ.
Ὁ κ. Ἰωάν. Σπανίδης	» 150	»
Ὁ κ. Λεων. Νικολαΐδης	» 100	»
Ὁ κ. Γ. Χαραλαμπίδης 4 δόση	» 43	»
Ὁ κ. Σ. Ἀνθρυκόποιλος	» 3	»
Ὁ κ. Χρῆστος Τσακιρίδης	» 1	»
Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος	» 50	»
Ὁ κ. Θ. Σύλβεστρος εἰς μνήμην ἐξαδέλφης του Ἑλ. Ξανθοπούλου	50	»
Ὁ κ. Ἡλ. Λαυρεντίδης εἰς μνήμην θείου του Ἰωάννη	» 8	»

Τὰ «Χ. τ. Π.» ἐκφράζουν σὲ ὅλους θερμότατες εὐχαριστίες.

Ἀθανάσιος Ι. Παρχαρίδης. (1884—1942).

Ὁ Ἀθανάσιος Παρχαρίδης, γυιὸς τοῦ παλιοῦ ἐρευνητῆ τῶν διαλέκτων τοῦ Πόντου Ἰωάννου Παρχαρίδη (1), γεννήθηκε στὰ 1884 στὴν Τραπεζοῦντα, μὰ ἡ καταγωγή του εἶναι ἀπὸ τὴν Κρώμνα (2). Ἡ ζωή του δὲν ἀπλώθηκε σὲ πολλὰ ἐνδιαφέροντα καὶ δὲ στάθηκε καθόλου μιὰ ζωὴ πολυάσχολη. Ἀφοῦ ἔμαθε τὰ στοιχειώδη γράμματα καὶ φοίτησε μερικὰ χρόνια στὸ Φροντιστήριο, ἐπιδόθηκε μετὰ στὴν ἐξάσκηση ἐπαγγέλματος γιὰ τὰ μέσα τῆς συντήρησής του καὶ, τόσο στὴν Τουρκία ὥς τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν, ὅσο καὶ στὴν Ἑλλάδα ὕστερ' ἀπ' αὐτήν, κατάγινε μὲ λογῆς λογῆς βιοτεχνικά, χειρωναξίες κλπ. Ἐκεῖνο ὅμως πού, ὅσο καὶ νὰ 'ναι, τοῦ δίνει ἕνα κάποιο ἰδιαίτερο χαρακτηριστικό, εἶν' ἕνας ἔρωτας πὺ ἔθρεψε κι αὐτός, κατὰ τὴ δύναμή του, πρὸς τὰ γραψίματα καὶ τὶς μελέτες

Ἀσχολήθηκε μὲ τὴ λογοτεχνία, δημοσιεύοντας ἔμμετρα καὶ πεζὰ στὴν Γραπεζοῦντα καὶ στην Ἀθήνα, ἐκδίδοντας κάθε τόσο κι ἀπό 'να μικρὸ βιβλίο ἢ συνεργαζόμενος σὲ διάφορες ἐφημερίδες καὶ περιοδικά· πρὸ παντὸς ὅμως, μὲ τὴν παράδοση τοῦ πατέρα του βέβαια, μ' ὅλο πὺ τοῦ ἔλειψαν τὰ κάθε λογῆς ἐφόδια, δούλεψε λίγο πάνω στὸν Πόντο—γλῶσσα, λαογραφία, ἱστορία—, πάλι μὲ μικρὰ βιβλία καὶ μὲ συνεργασίες ἐδῶ κ' ἐκεῖ.

Καρπὸς αὐτῶν τῶν ἀσχολιῶν εἶναι ὁ ἀκόλουθος κατάλογος τῶν δημοσιευμάτων του, πὺ περιλαβαίνει ὅλα τὰ αὐτοτελῶς ἐκδομένα ἔργα του, λογοτεχνικὰ καὶ ἱστορικολαογραφικά, καὶ τὰ ὅσα, ἀπὸ τὰ δεύτερα, ἄφηνε τυπωμένα στὰ περιοδικὰ «Λαογραφία» καὶ «Ποντιακὰ Φύλλα»:

1. Ἀντίλαλοι. [Ποιήματα]. Τραπεζοῦς 1911. Σελ. 80.
2. Ἱστορία τῆς Κρώμνης. Ἐν Τραπεζοῦντι 1911. Σελ. 135.
3. Ρυθμοὶ καὶ νόμοι Ἔμμετρα καὶ πεζά.
4. Σοφοκλέους: Ἀντιγόνη. Ἔμμετρος μετάφρασις (3).
5. Ἀκρίτας. Λυρικὸ δρᾶμα σὲ τρεῖς πράξεις. Κωνσταντινούπολη 1921. Σελ. 56.
6. Τραγῳδίας τοῦ ρασί. Ἐν Τραπεζοῦντι. Σελ. 16.
7. Τὰ φρόνιμα. Τραγούδια. Ἀθῆναι 1925. Σελ. 48.
8. Δημώδη τραγούδια τοῦ Πόντου. Καλλιθέα—Ἀθηνῶν 1927. Σελ. 16.
9. Ὄνειρα πλάνα. Ὠδὴ γιὰ τὴν Πόλη. Ἀθήνα 1932. Σελ. 28.
10. [Συμπλήρωμα τῶν πληροφοριῶν τοῦ M. Deffner γιὰ τὸν Ι. Α. Παρχαρίδη. (Λαογραφία, 9, 110)
11. Δημοτικὰ ἄσματα Πόντου. (Στὸ ἴδιο, 234—237.)
12. Ἄσματα καὶ δίστιχα ποντιακά (Στὸ ἴδιο, 601—609)
13. Ἄσματα ποντικά. (Στὸ ἴδιο, 10, 572—574)
14. Ἐπῳδαί. (Στὸ ἴδιο, 574.)
15. Γλῶσσα. Κατοικίδια ζῷα καὶ ὀνόματα αὐτῶν ἐν Πόντῳ. (Στὸ ἴδιο, 577—578.)
16. Τὰ τραγούδια τῆς Ὄφης. (Ποντιακὰ Φύλλα, 1, τεῦχος 7—8, σ. 8—9· τεῦχος 9—10, σ. 6—9.)
17. Ὁ Ἀκρίτας. (Στὸ ἴδιο, τεῦχος 7—8, σ. 16—18· τεῦχος 9—10, σ. 18—20.)
18. Ἡ Λεμόνα. [Μὲ τὸ ψευδόνυμο Στέλιος Πυξίτης.] (Στὸ ἴδιο, τεῦχος 9—10, σ. 29)
19. Ποντιακοὶ μῦθοι καὶ ἀνέκδοτα: α—Ναίπρε, πία ἕναν ρακίν (Στὸ ἴδιο, 2, 265—266), β—Γολοθόπον ἐν' (293). γ—Καὶ μακάρ' ὁ Πέτρον 'κ' ἔχ'; (293—294). δ—Ποῖος 'κὶ φοᾶται τὴ γυναῖκαν ἀτ' (294—295). ε—Τὸ Τελικλῆ—Τασίν (Ἡ τρυπεμέντσα ἡ πέτρα) (386—387.)
20. Ἡ Κρώμνη. (Στὸ ἴδιο, 278—279, 313—316, 369—371.)

Ὁ Ἀθανάσιος Παρχαρίδης πέθανε στὴν Ἀθήνα στὰ 1942, σὲ ἡλικία 58 χρονῶ.

Οἱ λίγες αὐτὲς γραμμὲς ἂς τοῦ σταθοῦν ἕνα μνημόσυνο. Ι. Τ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

(1) Γιὰ τὸν Ἰωάννη Παρχαλίδη βλ. τὶς πληροφορίες πού παρέχει ὁ M. DEFFNER (Λαογραφία, 9. 109—110), πολογίζοντας τὴ μελέτη «Περὶ τῶν ἐν Ὄφει ᾀσμάτων ὑπὸ Ι. Α. Παρχαρίδου.» (δ. π., 110—151) κι ἀκόμα το ἄρθρο τοῦ ἴδιου DEFFNER. Πέντε ἑβδομάδες παρὰ τοῖς ἀρνησιθρήσκοις ἐν Ὄφει (Ἑστία, 4, 547—550) Ἐπίσης βλ. Δ. Η. Οἰκονομίδου, Συνοπτικὴ ἱστορία τοῦ περιωνύμου ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου Τραπεζοῦντος (Ποντιακὰ Φύλλα, 1, τεῦχος 11, σ. 5—7· 2, 12—13.)

(2) Βλ. Α. Ι. Παρχαρίδη (Λαογραφία, 9, 110), τὸ συμπλήρωμα τῶν πληροφοριῶν τοῦ DEFFNER.

(3) Δὲν τὴν ἀναγράφει στὴ βιβλιογραφία του τῶν ἑλληνικῶν ἐμμέτρων μεταφράσεων τῆς Ἀντιγόνης ὁ Δ. Μ. Σάρρος, Σοφοκλῆς, Ι— Ἀντιγόνη, ἔκδ. β', Ἀθήνα 1932, σ. 115—116.

Ὑπερτίμηση τοῦ περιοδικοῦ μας.

Ἡ ὑπερτίμηση ὅλων τῶν εἰδῶν καὶ ἐξόδων μᾶς ἀναγκάζει νὰ αὐξήσομε τὴν τιμὴ τοῦ περιοδικοῦ μας σὲ δρχ. 25 000.000. Τὴν ἴδια τιμὴ ἀκολουθοῦν καὶ ὅλα τὰ προηγούμενα τεύχη.

Τὸ τεῦχος μας αὐτὸ τυπώθηκε τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1944.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τυπώθηκε καὶ κυκλοφόρησε σὲ ἰδιαίτερο κομψότατο ἐκτοσέλιδο φυλλάδιο καὶ σὲ 160 ἀντίτυπα «ὁ τραβωδάνον» τοῦ συνεργάτη μας κ. Ἠλ. Α. Τσιρκινίδη, πὺ ἔχομε δημοσιέψει στὸ 5/6 τεῦχος μας. Τὴν καλλιτεχνική του ἐμφάνιση τὴν ἐπιμελήθηκε ὁ διαλεχτός μας ζωγράφος καὶ λογοτέχνης κ. Φώτης Κόντογλους.

Ἡ ὡς τὰ τώρα δημιουργική παραγωγὴ τοῦ κ. Τσιρκινίδη πάνω στὰ πρότυπα τῶν λαϊκῶν μας τραγουδιῶν (μὲ τὸ «γήτεμαν», δημοσιευμένο στὰ «Ποντιακὰ Φύλλα, τεύχ. 21 σελ. 388, τὸν «τσοπάνον», «τ' δρωμαν», «τὸ γράμμαν», τὴν «μάνναν», καὶ τὸ «δρακόπουλον», δημοσιευμένα στὸ περιοδικό μας), μᾶς δίνουν τὴν εὔλογη προσδοκία καὶ γιὰ μελλοντική του γόνιμη ἀπόδοση, πού θὰ πλουτίσει τὴ ψυχή μας σύγχρονη Ποντιακὴ λογοτεχνία.

Κοντὰ στὶς πολλὲς ὡς τώρα εὐμενεῖς κρίσεις πού ἔχουν ἐκδηλωθεῖ γιὰ τὰ ποιήματά του, ἔχομε λάβει καὶ σχετικὴ ἐπιστολὴ τοῦ συνεργάτη μας κ. Ι. Σ., ἀπὸ τὴν ὁποία παραθέτομε τὴν ἀντίστοιχη περικοπή:

«... Ὁ κ. Τσιρκινίδης κοντὰ στὸ ταλέντο του τὸ πηγαῖο, ἔχει καὶ τὴ γλωσσοπλαστικὴ δύναμη τοῦ Παλαμᾶ. Πλεῖστες ἐκφραστικώτατες [σύνθετες λέξεις του εἶναι πλασμένες ἀπὸ τὸν ἴδιο μὲ τόση ἐπιτυχία. Καὶ στὴ σύλληψη; Καὶ στὴν ἀπέδοση τοῦ αἰσθήματός του πάνω στὶς φόρμες τοῦ Ποντιακοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ; Εἶναι ὑπέροχος ...».

Ἀντίτυπα τοῦ «τραβωδάνου» βρίσκονται στὰ γραφεῖα μας καὶ πουλιοῦνται δραχ. 20.000.000.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Στὶς 7 Αὐγούστου ἀναβάστηκε στὸ θέατρο «Φλερὸ» ἀπὸ τὸ Θίασο πρόζας τῆς κ. Σοφίας Φωτιάδη ἡ ἠθογραφικὴ κωμῳδία τοῦ συμπατριώτη μας κ. Νίκου Μολυβδᾶ—Βυζαντινοῦ, «ὁ ἀπένταρος... ἑκατομμυριοῦχος». Τὸ ἔργο κράτησε ὁλόκληρο τὸ πρόγραμμα τοῦ θεάτρου μὲ πολλὴ ἐπιτυχία. Ἡ κριτικὴ καὶ τὸ κοινὸ ἔκαμαν καλὴ ὑποδοχὴ στὴν πρώτη προσπάθεια τοῦ νέου θεατρικοῦ συγγραφέα, πού 'εὐχόμαστε νὰ μᾶς παρουσιάσει κι ἄλλες του ἀρτιότερες δημιουργίες. Τὸ ξεκίνημά του ἀπὸ τὴν ἡλικία τῶν 22 χρόνων του καθώς καὶ ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀφοσίωσή του στὸ θέατρο πολλὰ μᾶς ὑπόσχονται.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

(Τὰ χειρόγραφα πού μᾶς στέλνονται, εἴτε δημοσιεύονται εἴτε ὄχι, δὲν ἐπιστρέφονται)

Ἰωάννην Ἀβραμάντην Κοζάνην. Πήραμε τὸ γράμμα σας καὶ σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὰ καλά σας λόγια καὶ γιὰ τὸ πολύτιμο ἐνδιαφέρον σας. Ἐπίσης λάβαμε γνώση τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς σας πρὸς τὸν Πρόεδρο τῆς «Εὐξείνου Λέσχης» κ. Θ. Κ. Θεοφύλακτο, πού πολὺ μᾶς ἔχει συγκινήσει ὁ Ποντιακὸς παλμὸς πού τὸ διαπνέει. Ἀπὸ τὴ συνεργασία πού μᾶς στείλατε δημοσιεύομε ἕνα ἀνέκδοτό σας σὲ τοῦτο τὸ τεῦχος. Ἡ νομισματικὴ ἀστάθεια μᾶς ἐμποδίζει νὰ ἐγγράφομε συνδρομητές, ὅπως τὸ κάνομε δηλώσει καὶ ἄλλοτε. Καὶ μὲ τὸ σύστημα ἀκόμα πού ἀκολουθοῦμε (νὰ διατιμοῦμε κάθε φορὰ τὰ τεύχη πού τυπώνονται), ὅσπου νὰ διατεθοῦν τὰ φύλλα καὶ νὰ συγκεντρωθεῖ τὸ ἀντίτιμό τους, ἡ ἀξία τῆς δραχμῆς ἐξανεμίζεται καὶ μὲ κείνα πού μαζεύονται δὲν μποροῦμε οὔτε τὸ χαρτὶ τοῦ ἑπομένου τεύχους νὰ ἐξασφαλίσομε· Γι' αὐτὸ παρουσιάζεται ἡ ἀναμαλία αὐτὴ καὶ ἡ καθυστέρηση τριῶν ὁλοκλήρων τευχῶν. Καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχαν οἱ ἔκτακτες συνεισφορὲς τῶν συμπατριωτῶν μας, εἶναι εὐκολονόητο πὼς θὰ ἤτανε προβληματικὴ ἡ συνέχιση τῆς ἐκδοσης τοῦ περιοδικοῦ μας. Δυστυχῶς τὸ κακὸ δὲν μπορεῖ νὰ θεραπευτεῖ—καὶ ὅσο συνεχίζεται ἡ ἀμκόλεμη κατάσταση, τὰ ἴδια θάχομε— καὶ σ' αὐτὲς τὶς ἔκτακτες συνεισφορὲς θὰ στηρίζεται ἡ ζωὴ τῶν «Χ. τ. Π.». Γιὰ τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς ἐπιστολῆς σας σᾶς γράφομε ἰδιαιτέρως.

Νικόλαον Μανουσαρίδην. Ξενοφῶντα Σαλλαπασίδην, Γεώργιον Κυριακίδην, Νικόλαον Λεπτουργόν, Δημήτριον Τσαλιγόπουλον, Θεόφιλον Παπαδόπουλον, Κοσμᾶν Ἰορδανίδην, Γεώργιον Μαυρέπουλον, Παναγ. Χαραλαμπίδην, Παῦλον Βαρδουλάκην, Ἰωάννην Σταμπολίδην, Γεώργιον Ἐλευθεριάδην, Κων]νον Κυνηγόπουλον, Ἰωάν. Ἀμανατίδην, Ἰωάν. Παπαδόπουλον, Ἰσαὰκ Ἀδαμίδην, Γεώργιον Γερασιμίδην. Νικόλαον Πεσιρίδην, Γεώργιον Παναγιωτίδην Κοζάνην καὶ περίχωρα. Σᾶς εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀγάπη σας στὸ περιοδικό μας πού εἶναι καὶ δικό σας καὶ ὅλων τῶν Ποντίων τὸ περιοδικό. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπλήρωση τῆς ἐπιθυμίας σας γράψαμε στὸν κ. Ι. Ἀβραμάντη. Μὴ ἀνησυχεῖται. Θ' ἀποκτήσετε ὅλη τὴ σειρὰ τῶν τευχῶν μας ἀπὸ τὰ ὁποῖα κρατοῦμε 500 σειρὲς καὶ πλέον γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτόν. Σᾶς εἶναι γνωστὸ ἄλλωστε πὼς ἡ ὕλη καὶ γενικὰ τὰ περιεχόμενα τοῦ περιοδικοῦ μας δὲ χάνουν ποτὲ τὴν ἐπικαιρότητά τους. Ἀπεναντίας, ὅσο περνάει ὁ καιρὸς τόσο περισσότερο μεγαλώνει καὶ ἡ ἀξία τους.

Σημείωση. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ βρίσκεται στὰ γραφεῖα μας, Μενάνδρου 4, κάθε Δευτέρα, Τετάρτη καὶ Παρασκευή, ὥρα 10—11.